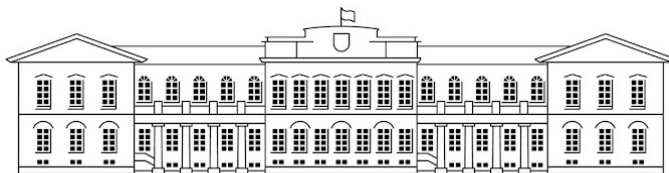

Kurk
Lietuvai

LIETUVOS RESPUBLIKOS PREZIDENTŪRA

Universalus dizainas Lietuvoje: visiems prieinamos aplinkos link

Gairės viešajam sektoriui

Autorės dr. Monika Belhaj ir Rūta Marija Slavinskaitė

2023-09-05

„Universalus dizainas“ – tai toks gaminių ir aplinkos kūrimo principas, kuris įgalina jais naudotis visus žmones, ir kiek įmanoma leidžia išvengti jų adaptavimo ar specializavimo poreikio.

– Ron Mace

Įžanga

Šios gairės „Universalus dizainas Lietuvoje: visiems prieinamos aplinkos link“ yra sukurtos „Kurk Lietuvai“ programos dalyvių ir projektų vadovių, dr. Monikos Belhaj ir Rūtos Marijos Slavinskaitės, siekiant prisidėti prie Lietuvos ministerijų ir joms pavaldžių įstaigų įveiklinimo universalaus dizaino (toliau – UD) principų bendro supratimo, įgyvendinimo ir atsakomybių pasiskirstymo klausimais.

Nors šiame leidinyje universalus dizainas daugiausia apžvelgiamas iš žmonių su negalia perspektyvos, svarbu išryškinti, jog UD apibrėžia aplinkos prieinamumą visiems – neišskiriant ir nediskriminuojant atskirų asmenų grupių. UD apima ir turi būti taikomas tokiems svarbiems tapatybės bruožams kaip lytis, amžius, religija, kt., o taip pat ir sąveikaujančioms tapatybėms, pavyzdžiui, vyresnio/jaunesnio amžiaus moterys, moterys su negalia ir panašiai.

UD tikslas – sumažinti aplinkos kuriamą atskirtį tarp asmenų, atsižvelgiant į visų vartotojų poreikius. Aplinkai, paslaugoms ar objektams tampant prieinamiems ribotą judėjimą, regos, klausos, intelekto, psichosocialines ar kitas negalias turintiems ar su kliūtimis susiduriantiems asmenims, patogiau bus ir visiems kitiems. Microsoft kompanijos išleistame prieinamumo gide atkreipiamas dėmesys į Pasaulio sveikatos organizacijos požiūrį negalios klausimu, kuriam pritaria ir šio leidinio autorės:

„Negalia nėra tik sveikatos problema. Tai yra sudėtingas reiškinys, atspindintis sąveiką tarp asmens savybių, kūno ir visuomenės, kurioje jis gyvena, ypatumų“¹.

Negalia pasireiškia taškuose, kuriuose atsiranda asmens, visuomenės ir aplinkos sąveika. Fizinė, kognityvinė ir socialinė atskirtis yra nesuderintos sąveikos rezultatas. Taigi, šiame kontekste, kalbant apie negalią, į apibrėžimą yra įtraukiami ir situaciniai atvejai bei laikini veiklos apribojimai, atsiradę dėl traumos ar laikinų sveikatos sutrikimų.

Architektų (-čių), dizaino ir planavimo specialistų (-čių), valstybės tarnybą atliekančių pareigūn(i)ų, politik(i)ų pareiga – žinoti, kaip jų darbo rezultatai veikia šias sąveikas, kurias sukuria ar naikina neatitikimus. Nors galima susidurti su objektais, kurių pereinamumo šiandieninės technologijos negali užtikrinti, tačiau turi būti siekiama padaryti tai ten, kur įmanoma.

Nors šiame dokumente daugiausia dėmesio skiriama fizinės aplinkos prieinamumui, svarbu atsižvelgti į kitus prieinamumo aspektus: socialines, komunikacijos ir informacines sistemas, esančias mus supančioje aplinkoje, kurios yra tarpusavyje susijusios.

Šios gairės yra suskirstytos į keturias dalis. Pirmojoje dalyje bendrai pristatoma UD filosofija, apibrėžimas ir 7 pagrindiniai principai bei bendrosios rekomendacijos jų įgyvendinimui. Antrojoje dalyje aptariama esama situacija, pristatant skaičius bei kas iki šiol sukurta ir naudojama Lietuvoje, siekiant užtikrinti UD įgyvendinimą ir palaikymą. Trečiojoje dalyje aprašoma, ką Lietuvos ministerijos ir savivaldybės turėtų daryti, kad būtų efektyviai pasiekti pokyčiai UD kontekste. Paskutinė, ketvirtoji dalis, pristato UD įgyvendinimo veiksmų planą, kuriame konkrečiai nurodomos veiklos, už jų įgyvendinimą atsakingos institucijos, siektini rodikliai ir kita.

¹ [Microsoft prieinamo dizaino gidas](#)

Turinys

1. Universalus dizainas (UD): pradžių pradžia	4
UD apibrėžimas	5
Aktualiausi teisės aktai	5
UD taikymo sritys	7
7 UD principai	10
2. UD Lietuvoje: prieinamumo situacija skaičiais ir pavyzdžiais	14
Fizinė aplinka	15
Užstatytos aplinkos prieinamumas	16
Erdvių prieinamumo žymėjimas	16
Konsultacijos ir metodinė medžiaga	17
Informacinė aplinka	18
Interneto svetainių prieinamumas	18
Gestų kalbos vertimo paslaugos	19
Komunikacija lengvai suprantama kalba	19
Gaminiai	20
Paslaugos	21
Žmonių su negalia įtrauktis į darbo rinką	21
Transportas ir susisiekimas	22
Švietimas	23
Kultūra ir turizmas	24
3. Rekomendacijos	25
Socialinės aplinkos ir darbo ministerijai	26
Aplinkos ministerijai	27
Susisiekimo ministerijai	28
Kultūros ministerijai	29
Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai	30
Sveikatos apsaugos ministerijai	31
Ekonomikos ir inovacijų ministerijai	32
Vidaus reikalų ministerijai	33
Rekomendacijos savivaldybėms	34
4. UD įgyvendinimo veiksmų planas	34

1. Universalus dizainas (UD): pradžių pradžia

Viskas prasidėjo dar 1950 metais Jungtinėse Amerikos Valstijose (JAV), kilus judėjimui „Be kliūčių“ (angl. Barrier-free), kurį organizavo karo veteranai, turintys negalia, ir kitos žmonės su negalia atstovaujanti organizacijos. Pagrindinis šio judėjimo siekis – pilnavertė žmonių su negalia įtrauktis į gyvenimą, mokslą ir darbą, o ne jų globa ar priežiūra tam skirtose įstaigose. Vėliau šis judėjimas peraugo į politinį lygmenį, kuomet buvo įstatymiškai priimami ir diegiami prieinamumo standartai. Be viso to, į procesą įsitraukė ir projektuotojai (-os), inžinieriai (-ės), architektai (-ės); vienas iš JAV architektų – Ron Mace – koncepcijos „*Universalus dizainas*“ (angl. Universal Design) kūrėjas.

Ron Mace² buvo amerikiečių architektas, pakeitęs požiūrį į dizainą tarptautiniu mastu. Didžiąją gyvenimo dalį jis praleido vežimėlyje ir suprato, ką reiškia bandyti gyventi pasaulyje, kuris nėra suprojektuotas jį priimti. Nuo 1970-ųjų pradžios jis kūrė galimybes, siekdamas parodyti visiems prieinamo dizaino pavyzdžių, ir naudojosi kiekviena proga to išmokyti architektus (-es). Jo iliustruotos knygos suteikė techniniams standartams žmogiškąjį pavidalą, tuo pačiu atstovavo kūrybinio dizaino praktines idėjas ir modernią viešąją politiką.

Kai 1998 m. Ron Mace netikėtai mirė, jis ką tik buvo sulaukęs ypatingo dėmesio ir palaikymo iš daugiau nei 450 žmonių, atstovavusių devyniolika šalių pirmojoje tarptautinėje konferencijoje dėl „*Universalus dizaino*“ koncepcijos. Jis atliko svarbų vaidmenį keičiant Šiaurės Karolinos statybos kodeksą, kuris tapo nacionaliniu JAV modeliu; taip pat suformulavo pagrindinius universalus dizaino principus.

1 pav. Universalus dizaino pradininkas Ron Mace, sėdintis vežimėlyje.
Šaltinis: <https://medium.com/@kendylbrookemounce/universal-design-usability-for-all-fb5c53acc59c>

---

² [TAD projekto mokymo\(-si\) gidas](#)

UD apibrėžimas

Universalaus dizaino pradininko, Ron Mace, sukurtas UD apibrėžimas skamba taip:

„Universalus dizainas – tai vietos, objektų, informacijos, komunikacijos ir politikos kūrimo sistema, kuria gali naudotis platus žmonių spektras įvairiausiose situacijose be specialaus ar atskiro dizaino. Tai nėra dizaino stilius, tai orientacija į bet kokį projektavimo procesą, kuris prasideda suvokiant atsakomybę už vartotojo patirtį“.

Tuo tarpu Lietuvoje naudojamas oficialus universalaus dizaino apibrėžimas yra siauresnis, tačiau apimantis įvairias tikslines grupes. LR Statybos įstatymo (1996-03-19 Nr. I-1240) 2 straipsnio 109 punkte universalus dizainas apibrėžiamas taip:

„Universalus dizainas – gaminių ir aplinkos forma, kai jais be specialaus pritaikymo gali naudotis vaikai, suaugę, vyrai, moterys, senyvo amžiaus, asmenys su negalia*, įvairių tautybių ir kitų grupių žmonės“.

Bendrai kalbant, universalaus dizaino koncepcija neišskiria konkrečių žmonių grupių, pavyzdžiui, žmonių su judėjimo negalia, ir nekuria būtent jiems skirtų įėjimų į patalpas, takelių, prietaisų. Viskas turėtų būti projektuojama taip, kad būtų patogiu naudotis visiems.

Aktualiausi teisės aktai

[Jungtinių Tautų \(JT\) neįgalųjų teisių konvencija](#) (angl. UNCRPD) yra pirmoji tarptautinė teisiškai privaloma priemonė, nustatanti minimalius civilinių, politinių, socialinių, ekonominių ir kultūrinių teisių standartus asmenims su negalia visame pasaulyje. Ji taip pat yra pirmoji išsami žmogaus teisių konvencija, prie kurios prisijungė ES šalys ([IP/11/4](#)).

Konvencijos tikslas³ buvo reikšmingai išplėsti asmenų su negalia teises ir įtvirtinti šių teisių veiksmingumo kodeksą. Visos šalys, ratifikavusios sutartį, privalo keisti ar panaikinti įstatymus, kad šie atitiktų minėtos sutarties nuostatas lygių galimybių atžvilgiu, užtikrinti, kad asmenys nuo pat jauno amžiaus būtų sąmoningi bei suteikti kuo daugiau informacinių išteklių.

Konvencija buvo įkvėpta naujo požiūrio į negalią, pagal kurį žmonių su negalia būklė priskiriama prie kitokio pobūdžio kliūčių, kurios trukdo jiems vienodomis sąlygomis dalyvauti visuomenės gyvenime, tad pagrindinė užduotis turėtų būti minėtų kliūčių įveikimas. Dėl šios priežasties visko prieinamumas visiems, tinkamo apgyvendinimo užtikrinimas, atstovaujamos organizacijų vaidmens stiprinimas bei prieinamumo integravimas į visus plėtros procesus yra prioritetai, kuriais remiamasi Konvencijoje. Dokumentas numato siekti tokių prioritetų, kaip orumas, lygybė ir nediskriminavimas, individuali

---

³ [TAD projekto mokymo\(-si\) gidas](#)

* Nors oficialiame LR Statybos įstatyme aprašomame UD apibrėžime ir kituose Lietuvos teisės aktuose yra vartojamas žodis „neįgalieji“, remiantis JT Neįgalųjų teisių konvencija, tokia sąvoka nėra priimtina. [Rekomenduojama](#) vartoti „asmuo su negalia“ ar „negalią turintis asmuo“ sąvokas, kurios ir yra naudojamos šiame dokumente.

autonomija, dalyvavimas ir įtraukimas į visuomenę, negalios turėjimo kaip žmonių dalies įvairovės pripažinimas.

Pagrindiniai JT konvencijos elementai atsispindi ir [2021-2030 Europos strategijoje dėl negalios](#), kuria siekiama panaikinti kliūtis, trukdančias asmenims su negalia lygiateisiškai dalyvauti visuomenės gyvenime. Taip pat, Europoje pasirašyta Europos pagrindinių teisių chartija ir Europos sutartis dėl žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos, kurios pripažįsta kiekvieno asmens teisę į lygybę prieš įstatymą, taip pat apsaugo nuo diskriminacijos. ES pripažįsta ir teisę į nepriklausomą gyvenimo būdą, darbą ir saugumą.

Būdama Europos Sąjungos dalimi, Lietuva įsipareigoja ne tik atsižvelgti į JT bei ES dokumentuose įtvirtintas teises, bet ir imtis veiksmų nustatytiems tikslams įgyvendinti. Taigi, atsižvelgiant į [Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą \(ES\) 2016/2102 dėl viešojo sektoriaus institucijų interneto svetainių ir mobiliųjų programų prieinamumo](#), 2019 m. liepos 4 d. Lietuva yra perkėlusį ją į nacionalinį teisės aktą „[Dėl valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainių ir mobiliųjų programų stebėsenos atlikimo](#)“.

Papildomai, 2019 m. balandžio 17 d. buvo priimta [Europos Parlamento ir Tarybos direktyva \(ES\) 2019/882 dėl gaminių ir paslaugų prieinamumo reikalavimų](#). Priėmus šią direktyvą daugelis Europos Sąjungos (ES) produktų ir paslaugų turėtų tapti pasiekiami žmonėms su negalia. Vadovaujantis šios direktyvos nuostatais, Lietuvoje yra parengtas „[Gaminių ir paslaugų prieinamumo reikalavimų įstatymo projektas](#)“, kuris įsigalios nuo 2025 m. vidurio.

Be minėtų tarptautinių teisės aktų yra ir kitų įstatymų bei nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių žmonių su negalia teisių ir laisvių užtikrinimą bei UD principų įgyvendinimą Lietuvoje.

Pavyzdžiui, [Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas](#) yra skirtas užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios asmenų lygybę ir draudimą varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

[Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas](#) (nuo 2024 m. sausio 1 d. keičiamas į [Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymą](#)) – skirtas užtikrinti asmenų su negalia lygias teises ir galimybes visuomenėje, reglamentuoti negalios nustatymo, asmens su negalia individualiųjų pagalbos poreikių nustatymo, tenkinimo ir finansavimo pagrindus, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatas, kitas tarptautinės teisės normas ir principus, nustatyti asmens su negalia teisių apsaugos sistemos institucijas, jų veiklos teisinius pagrindus, funkcijas, teises ir pareigas asmens su negalia teisių apsaugos srityje.

[Lietuvos Respublikos statybos įstatymas](#) įtvirtina minėtą universalios dizaino sąvoką bei pareigą užtikrinti, kad statiniai atitiktų universalios dizaino reikalavimus, nustatomus normatyviniuose statybos techniniuose dokumentuose, normatyviniuose statinio saugos ir paskirties dokumentuose.

Universalios dizaino apibrėžimas taip pat yra paminėtas [architektūros įstatyme](#), sveikatos apsaugos ministro įsakyme „[Dėl Lietuvos medicinos normos MN 125:2022 „Ergoterapeutas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“, statinių prieinamumo reglamente](#) ir kituose LR įstatymuose bei teisės aktuose. Visgi, anot Vilniaus miesto savivaldybės administracijos atstovės Anos Staševičienės (2023, p. 245)⁴, „Universalios dizaino principų taikymas reglamentuojamas įvairiose srityse, tačiau nacionalinės teisės reguliavimas neturi aplinkos prieinamumą visiems įtvirtinančios ašies (centrinio įstatymo)“. Tai tik įrodo centralizuotos UD sistemos kūrimo Lietuvoje poreikį.

---

⁴ [A. Staševičienė, Užstatytos aplinkos tinkamumo naudoti visiems pagal universalios dizaino principus teisinio statuso ypatumai, Jurisprudencija, 2023, 30\(1\), p. 238 – 253.](#)

UD taikymo sritys

Nors Lietuvoje yra tik nedidelė dalis iš dalies universalaus dizaino principus atitinkančių viešųjų erdvių, prie tam tikrų universalaus dizaino sprendimų esame pripratę tiek, kad jų net nepastebime.

Vienas iš labiausiai paplitusių universalaus dizaino pavyzdžių, kuriuo tikriausiai naudojatės kiekvieną dieną, yra šaligatvio rampa arba nuleistas šaligatvio bortelis. Toks bortas yra labai svarbus žmonėms, judantiems vežimėliais, tačiau jis taip pat naudingas dviratininkams (-ėms), ypač vaikams, vaikštytėms vaikstantiems asmenims, vežimėlius stumiančioms mamoms, tėčiams ar globėjams, ar sunkiasvorių vežimėlius traukiantiems siuntų gabentojams. Kai objektų ar viešosios erdvės prieiga yra universalaus dizaino, juo naudotis gali visi.

Kiti dažnai sutinkami universalaus dizaino pavyzdžiai:

- Įvažiavimo rampos;
- Automatinės durys;
- Gatvėje garsą skleidžiantys šviesoforai;
- Plokšti šviesos jungikliai.

Tiesa, visi šie pavyzdžiai – fizinės aplinkos dalis, o tai tik viena iš sričių, kurioje galima taikyti UD principus. Universalus dizainas gali ir turi būti pritaikytas ne tik gyvenamajai aplinkai ar kasdienio naudojimo daiktams, bet ir internetinei erdvei, gaminiams ir paslaugoms. Taigi, **visos su UD susijusios temos yra susijusios ir papildo viena kitą**. Pavyzdžiui, fizinės aplinkos prieinamumas glaudžiai siejasi su paslaugų prieinamumu, o judėjimui fizinėje aplinkoje svarbu tinkamai pateikta informacija ir pan. Turint tai omenyje, reikia nepamiršti ir žmonių bei jų gebėjimų įvairovės.

Kaip minėta anksčiau, šiame leidinyje **universalaus dizaino sąvoka daugiausia apžvelgiama iš žmonių su negalia perspektyvos**. Taip nuspręsta atlikus esamos situacijos analizę ir viešąsias konsultacijas, kurių metu paaiškėjo, jog Lietuvoje UD tema dažniausiai suvokiama ir įgyvendinama negalios aspektu. Tačiau, **svarbu akcentuoti, kad UD apibrėžia aplinkos prieinamumą visiems – neišskiriant ir nediskriminuojant atskirų asmenų grupių**.

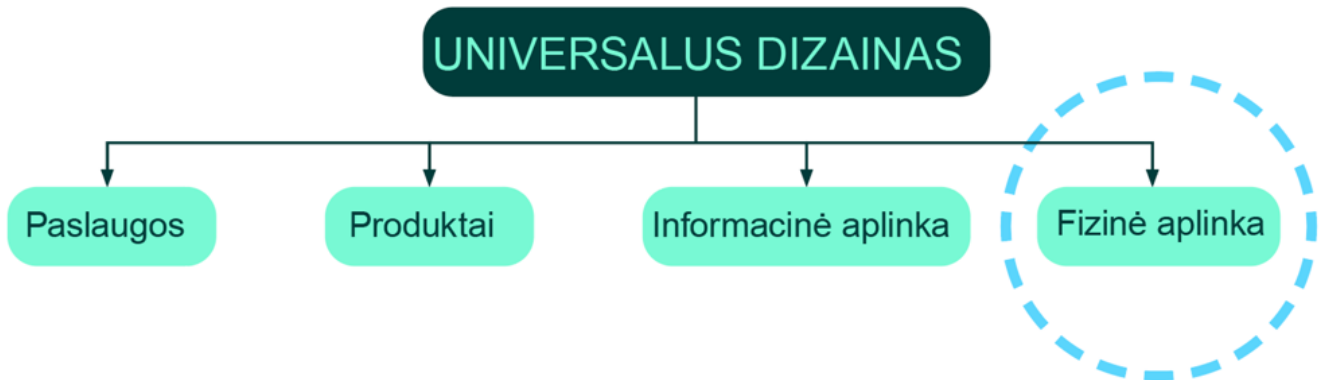
Universalus dizainas apima ir turi būti taikomas tokiems svarbiems tapatybės bruožams kaip lytis, amžius, religija, kt., o taip pat ir sąveikaujančioms tapatybėms, pavyzdžiui, vyresnio/jaunesnio amžiaus moterys, moterys su negalia ir panašiai. **UD tikslas – sumažinti aplinkos ir visuomenės kuriamą atskirtį** tarp asmenų, atsižvelgiant į visų vartotojų poreikius, todėl vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų (toliau – NVO) ateities veiksmai turėtų atspindėti šį pokytį.

Galima rasti įvairių pavyzdžių, kaip skirtingos šalys ar organizacijos skirsto bei įgyvendina UD temas⁵, tačiau šiame projekte, remiantis mokymosi moduliu⁶, pasirinktos keturios, žemiau išskirtos, sritys, kurios apibendrina mus supančią aplinką.

⁵ [Universalus dizainas: užsienio praktikų analizė](#)

⁶ *[TAD projekto mokymo\(-si\) gidas](#) yra mokymosi modulis, kurį kartu su tarptautiniais partneriais sukūrė Lietuvos žmonių su negalia sąjunga. Modulis skirtas dirbantiems su klientais (ypatingai dirbantiems turizmo srityje), tarp kurių vis dažniau pasitaiko vyresnio amžiaus žmonių, taip pat žmonių su negalia. Modulis – puiki priemonė, kuria gali naudotis įvairios institucijos, rengiančios mokymus apie bendravimą su žmonėmis, turinčiais kokią nors negalią ar kitų individualių poreikių, ar mokymus apie tinkamos aplinkos jiems sukūrimą. Prieiga prie modulio: <http://tour4all.org>.

2 pav. UD temų skirstymas. Nors ir autorės savo projekte daugiau dėmesio skyrė fizinės aplinkos prieinamumui, tačiau norima pabrėžti, jog viena ar kita tema nėra svarbesnė už kitą ir jos tarpusavyje yra neatsiejamos.

- **Fizinės aplinkos prieinamumas** – tai galimybė kiekvienam (-ai) lygiai su kitais asmenimis laisvai judėti bei naudotis erdve ir jos komponentais (nejudančiais ir mobiliaisiais baldais, įranga, objektais, technologiniais elementais, sistemomis ir jų terminalais) įtraukiant, nediskriminuojant bei neatskiriant tam tikrų asmenų, užtikrinant autonomiją, komfortą ir visišką saugumą. Užtikrinant fizinį pasiekiamumą, reikėtų atsižvelgti į:
  - vartotojų ūgio ir svorio;
  - pajėgumo;
  - išstvermės;
  - sveikatos būklės;
  - vaikščiojimo gebėjimų;
  - mobiliųjų prietaisų (turinčių įtakos erdvės reikalavimams bei naudojimosi lygiui) naudojimo gebėjimų;
  - objektų ir kontrolės prietaisų (durų rankenų, dušo čiaupų) naudojimo gebėjimų;
  - bei kitų pagalbinių priemonių naudojimo gebėjimų įvairovę.
- Į fizinės aplinkos prieinamumo sritį įeina ir prieiga prie susisiekimo bei viešojo transporto:
  - prieinamo transporto priemonių teikimas;
  - įsėdimo taškų ir bilietų terminalų įrengimas taip, kad jais galėtų naudotis asmenys vežimėliuose, žmonės su regos negalia;
  - regos ir klausos negalią turinčių asmenų aprūpinimas vaizdinio ir žodinio pranešimo apie maršrutus, kelionės kryptį ir stoteles (realiuoju laiku) priemonėmis tam, kad šie asmenys galėtų naudotis viešojo transporto paslaugomis;
  - praktika transporto priemonėse įrengti pirmumo teisę suteikiančias vietas vežimėlių naudotojams, sėdimąsias vietas asmenims su negalia bei silpniesiems (pvz., vyresniems žmonėms, nėščioms moterims);
  - vairuotojų ir konduktorių apmokymas apie negalias, paslaugų pasiekiamumą ir vartotojų aptarnavimą.
- **Informacinės aplinkos prieinamumas** – tai galimybė kiekvienam (-ai) rasti aiškios, patikimos ir aktualios (atnaujintos) informacijos apie teikiamas paslaugas ir jų pasiekiamumą

ties internete (žiniatinklyje, mobiliosiose programėlėse), tiek paslaugų teikimo vietoje.

Teikiant informaciją, būtina atsižvelgti į:

- vartotojų kognityvinių gebėjimų;
- kalbos(-ų) žinių;
- skaitymo gebėjimų;
- juslinių gebėjimų (regos, klausos ir lytėjimo) įvairovę;
- naudojamus pagalbinius komunikacijos prietaisus (pvz., klausos aparatus, ekrano skaitymo programas);
- simbolių ir piktogramų naudojimą;
- ženklų dizaino bei tekstų (antraščių, brošiūrų, meniu ir kt.) įskaitomumo savybes.

- **Gaminių prieinamumas** – tai galimybė kiekvienam (-ai) naudotis tais pačiais daiktais. Dažnai, ypač kasdienybėje naudojami daiktai jau yra išstobulinto dizaino. Tiesa, ne visi jie yra patogūs naudotis vaikams, kairiarankiams, regos negalią turintiems, Parkinsono liga sergantiems, žmonėms kalbantiems telefonu ar kitiems asmenims. Taigi, jų dizainas dar galėtų būti patobulintas pagal UD principus. Pavyzdžiui, bilietų terminalas turi mygtukus, kuriuos gali liesti ir atpažinti neregys, ekrano dydis, kontrastas, šrifto dydis yra patogūs ne tik regos negalią turintiems asmenims, bet ir vyresnio amžiaus žmonėms, o terminalo aukštis tinkamas naudotis tiek vaikams, tiek suaugusiems.
- **Paslaugų prieinamumas** – tai galimybė kiekvienam (-ai) laisvai dalyvauti, suprasti siūlomos patirties įvairovę (kultūra, sportas, laisvalaikis ir pramogos, atsipalaidavimas, kelionės, ir kt.) ir šia patirtimi mėgautis. Negalią turintys asmenys turėtų, kiek įmanoma, mėgautis siūlomomis paslaugomis taip pat, kaip ir kiti lankytojai, be jokio diskriminacinio „specialiųjų paslaugų“ apmokestinimo. Paslaugas teikiantis personalas turi būti apmokomas apie negalias, paslaugų pasiekiamumą ir vartotojų aptarnavimą.

7 UD principai

UD nėra stilius ar dizaino kryptis, dėl to neturi bendrų taisyklių ar kanonų. **UD – tai ideologinis planavimo ir kūrimo pagrindas**, kuriuo vadovaujantis užtikrinamas prieinamumas visiems. Ron Mace kartu su Šiaurės Karolinos valstybinio universiteto mokslininkais (-ėmis) apibrėžė 7 principus, kurie apibūdina kas yra universalus dizainas.

Kadangi UD principai buvo sukurti anglų kalba, o lietuvių kalboje nėra reglamentuoto principų apibrėžimo, dažnai galima rasti skirtingų vertimo variacijų. Čia pateikiami apibrėžimai, projekto autorių nuomone, tiksliausiai apibūdinantys kiekvieno principo esmę. Papildomai pateikiamos rekomendacijos, kuriomis siekiama aiškiau apibūdinti ir iliustruoti principą bei jo veikimą.

1. Lygybė naudojime:

dizainas vienodai naudingas ir tinkamas naudoti įvairių gebėjimų žmonėms. Jis turi suteikti panašią, jei ne identišką, patirtį visiems.

Pavyzdžiui:

Lifto ir grindų paviršiai turėtų būti viename lygyje. Tai bus naudinga asmeniui, judančiam vežimėliu, tėvams (globėjams) vežantiems vaiką, traumą patyrusiam asmeniui ar asmeniui traukiančiam lagaminą. Tinkamai įrengtos automatinės durys viešuosiuose pastatuose, ligoninėse ir parduotuvėse suteikia vienodas ar panašias patirtis visiems naudotojams.

Rekomendacijos:

- Užtikrinkite vienodas priemones/galimybes visiems naudotojams (-oms) (pvz., jei pateikiama vaizdinė informacija – turėtų būti rašomas tekstas apačioje);
- Venkite naudotojų segregacijos ar stigmatizavimo;
- Dizainas turi būti priimtinas ir patrauklus visiems naudotojams (-oms).

2. Naudojimo lankstumas:

Dizainas pritaikytas prie individualių pageidavimų ir gebėjimų. Lankstus dizainas suteikia galimybę rinktis, kaip juo naudotis. Naudotoja (-s) gali visiškai kontroliuoti naudojimo tempą ir tikslumą.

Pavyzdžiui:

Reguliuojamu stalu, kėde gali naudotis tiek dešiniarankiai, tiek kairiarankiai asmenys, be to, daikto „lankstumas“ išsprendžia žmogaus ūgio problemą. O tai, kiek jie nori jį reguliuoti, yra žmonių asmeninis pageidavimas ir pasirinkimas.

Rekomendacijos:

- Suteikite galimybę rinktis naudojimo būdus;
- Palengvinkite naudojimo tikslumą ir preciziškumą;
- Suteikite galimybę prisitaikyti prie naudotojo (-s) tempo.

3. Paprastas ir intuityvus naudojimas:

Dizaino naudojimas yra lengvai suprantamas, nepriklausomai nuo naudotojo (-s) patirties, žinių, kalbos įgūdžių ar esamo susikaupimo lygio. Dizainas turėtų būti toks paprastas ir intuityvus, kad žmonėms nereikėtų galvoti, ką turėtų daryti toliau.

Pavyzdžiui:

Žinome, jog sulaukus skambučio, spaudžiant žalią mygtuką ar piktogramą galime atsiliiepti, o spaudžiant raudoną – atšaukti. Kai mygtukai pažymėti taktiliniu žymėjimu – juos lengvai atpažinti gali ir regos negalia turintys žmonės. Kelio ženklai „STOP“, „Pėsčiųjų perėja“ ir kiti yra taip pat suprantami visuotinai ir leidžia greitai reaguoti į situaciją. Restorane užsisakyti maistą iš meniu, daug lengviau tą padaryti pirštu parodžius į norimo patiekalo paveikslėlį.

Rekomendacijos:

- Pašalinkite nereikalingą sudėtingumą, painumą;
- Vadovaukitės naudotojų lūkesčiais ir intuicija;
- Pritaikykite įvairiems raštingumo ir kalbos įgūdžiams (pvz. naudojant didelį šriftą, paprastesnį tekstą, aiškius paveikslėlius, atitinkančius turinį);
- Komunikuokite keliais būdais, nepamirštant skirtingų negalios formų;
- Palikite tik esminės svarbos informaciją.

4. **Tinkama informacija:** Dizainas veiksmingai perduoda reikiamą informaciją, nepriklausomai nuo naudotojo (-s) jutiminių gebėjimų. Ta pati informacija naudotojams (-oms) perduodama keliais pavidalais (vaizdu, garsu ir/ar lytėjimu), kuriuos lengva suprasti.

Pavyzdžiui:

Tinkamai paruoštos prezentacijos skaidrės (pvz., naudojant kontrastingą foną, aiškų ir pakankamai didelį šriftą, vizualines priemones) užtikrina informacijos suprantamumą. Pastato viduje orientuotis padeda kontrastingas ženklavimas, kuris išsiskiria nuo apšviestų lubų ar sienų, ar taktiliniai paviršiai, padedantys orientuotis.

Rekomendacijos:

- Naudokite skirtingus būdus (vaizdu, garsu ir/ar lytėjimu) perteikti esminę informaciją;
- Užtikrinkite tinkamą kontrastą tarp esminės informacijos ir ją supančios aplinkos;
- Maksimaliai padidinkite esminės informacijos „įskaitomumą“ (tinkamą šriftą ir jo dydį);
- Diferencijuokite elementus taip, kad juos būtų galima aprašyti (t.y. kad būtų lengva pateikti instrukcijas ar nurodymus);
- Užtikrinkite suderinamumą su įvairiomis technologijomis ar prietaisais, kuriuos naudoja žmonės, turintys negalią.

- 5. Tolerancija klaidoms:** Universalus dizainas sumažina pavojus ir neigiamas atsitiktinių ar netyčinių veiksmų pasekmes. Gaminiai turėtų turėti tam tikrą klaidų tolerancijos lygį, taip siekiama sumažinti žalą ir neigiamas pasekmes, atsirandančias dėl netyčinių veiksmų.

Pavyzdžiui:

Laiptai projektuojami su turėklais, kad būtų papildoma atrama, jei neišlaikytumėte pusiausvyros. Naudojantis kompiuteriu suteikiama galimybė panaikinti naujausius pakeitimus ir grįžti į ankstesnę būseną naudojant kompiuterio mygtuką „Grįžti“ (angl. „Undo“).

Rekomendacijos:

- Išdėstykite elementus taip, kad pavojai ir klaidos būtų kuo mažesni, t.y. labiausiai naudojami elementai – geriausiai pasiekiami; pavojingi elementai – pašalinami, izoliuojami arba apsaugomi;
- Pateikite įspėjamuosius ženklus apie pavojus ir klaidas;
- Numatykite apsaugines funkcijas.

- 6. Minimalios jėgos sąnaudos:** tinkamai suprojektuotu objektu galima naudotis efektyviai, patogiai ir kuo mažiau pavargstant. Kuo mažiau pastangų reikia norint ką nors padaryti, tuo geriau.

Pavyzdžiui:

Naudojimasis tinkamai įrengtais (aukščio, dydžio, mygtukų, taktilinio žymėjimo, kontrasto, informacijos pateikimo ir kt.) bankomatais nereikalauja nereikalingų varginančių veiksmų, naudojamos minimalios jėgos sąnaudos.

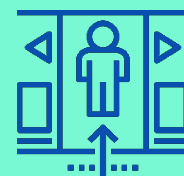
Rekomendacijos:

- Leiskite naudotojui (-ai) išlaikyti neutralią kūno padėtį;
- Jei įmanoma, nereikalaujama nereikalingų varginančių veiksmų;
- Sumažinkite pasikartojančių veiksmų poreikį;
- Sumažinkite nuolatinės fizinės jėgos naudojimo poreikį.

- 7. Optimalus dydis ir erdvė:** Užtikrinamas tinkamas dydis ir erdvė, skirti patogiai prieiti, pasiekti ir naudotis, neatsižvelgiant į naudotojo (-s) kūno dydį, laikyseną ar judumą. Aplink daiktus numatytos papildomos erdvės, kad jais būtų patogiau naudotis.

Pavyzdžiui:

Plačios durys ir papildoma erdvė, pvz. traukinyje, padeda judėti žmogui, sėdinčiam vežimėlyje, taip pat palengvina mamos, tėčio ar globėjo (-s), vežančio kūdikio vežimėlį, ar kurjerio, pristatančio krovinį, judėjimą. Kitas svarbus pavyzdys – stalo aukštis priėmimo skyriuose – prie jo galimybę prieiti ir matyti informaciją ir (ar) darbuotoją gali ir stovintis žmogus, ir vaikas, ir žmogus judantis vežimėliu.

Rekomendacijos:

- Užtikrinkite aiškų svarbių elementų matomumą, nepriklausomai nuo naudotojo (-s) aukščio ar fiziologinių skirtumų;
- Užtikrinkite, jog naudotojui (-ai) būtų patogiau pasiekti reikiamus elementus;
- Akcentuokite svarbiausią informaciją, išskirkite ją kontrastais ir panašiai;
- Suteikite pakankamai vietos pagalbiniais prietaisams ar asmeninei pagalbai.

Šiame skyriuje pateikti mus supančios aplinkos pavyzdžiai – tik nedidelė universalios dizaino dalis. Nebūtinos didelės investicijos, norint pagerinti situaciją. Pavyzdžiui, universalios žirklės, kuriomis galėtų naudotis tiek dešiniarankiai, tiek kairiarankiai asmenys, ar didesnis šriftas ir paveikslėliai prezentacijose iš karto galėtų palengvinti naudojimą ar supratimą daugeliui žmonių. Lengviausias būdas išsiaiškinti, nuo ko pradėti – kreiptis į žmonių su negalia interesus atstovaujančias organizacijas, kurių atstovai (-ės) galėtų suteikti kvalifikuotą nuomonę (pavyzdžiui, rekomenduotą informaciją pateikti telefonu ir (ar) raštu, ar patartu, kaip darbo vietą padaryti prieinamesnę pagal individualius asmens poreikius ir panašiai).

Pastaba: 2018 m. Neįgalųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ėmėsi iniciatyvos didinti informuotumą apie universalų dizainą ir jo naudą. Siekiant aiškiai ir suprantamai paaiškinti šiuos 7 universalios dizaino principus Lietuvos žmonėms ir parodyti įvairius prieinamos aplinkos ir gaminių pavyzdžius, buvo sukurti vaizdo klipai, su kuriais susipažinti galima čia: <https://www.negalia.lt/galerij/filmoteka/universalus-dizainas/>

2. UD Lietuvoje: prieinamumo situacija skaičiais ir pavyzdžiais

Dėl Lietuvoje vykstančių demografinių pokyčių⁷ (spartaus visuomenės senėjimo, mažėjančio gimstamumo, ilgėjančios gyvenimo trukmės, jaunų žmonių emigracijos ar augančio imigrantų skaičiaus) aplinkos prieinamumas tampa aktualus vis platesniam žmonių ratui. Todėl, didėjant socialinių, sveikatos ir švietimo paslaugų poreikiui, būtina sudaryti tinkamas sąlygas ir lygias galimybes šias paslaugas gauti visiems asmenims, ypač tiems, kurie negali jų užsitikrinti savarankiškai.

Svarbu pabrėžti, jog visi asmenys nori turėti vienodas galimybes dalyvauti kasdiniame bendruomenių gyvenime, įsidarbinti prasmingame darbe, naudotis infrastruktūra ir gyventi įperkamame bei prieinamame būste. Visi asmenys taip pat turėtų turėti lygias galimybes balsuoti už savo renkamus politikos atstovus (-es), informuoti bei teikti rekomendacijas politikos formuotojams (-oms), ginti savo poreikius. Lietuvoje, deja, vis dar ne visi asmenys turi lygias galimybes savarankiškai dalyvauti kasdieninėse veiklose.

Pirminiame projekto etape siekėme išsiaiškinti UD situaciją Lietuvoje^{8 9}, bet susidūrėme su oficialių bei susistemintų duomenų trūkumu, kuris dažnai įvardijamas kaip viena esminių problemų žmonių su negalia organizacijų ataskaitose. Atlikus viešąsias konsultacijas¹⁰ su įvairių ministerijų atstovais (-ėmis), išsiaiškinome, kad be dokumente minimų pagrindinių įžvalgų, didžioji dalis ministerijų nerenka duomenų, susijusių su prieinamumu žmonėms su negalia, ir nesistemina informacijos pagal savo veiklos sritis. Dalis pagrindinių duomenų apie asmenis su negalia yra renkami ir kaupiami oficialiame statistikos portale (<https://osp.stat.gov.lt/>), tačiau kartais tenka pasikliauti vien NVO atliktų apklausų duomenimis. Vis dėl to, turimi duomenys atskleidžia, jog situacija Lietuvoje galėtų būti geresnė.

Žemiau pateikiami statistiniai duomenys, iliustruojantys esamą situaciją fizinės bei informacinės aplinkos prieinamumo kontekste:

- 2020 m. Valstybės audito ataskaitoje teigiama, kad daugiau nei pusė (32) savivaldybių neužtikrino, kad bent 30% viešųjų pastatų, kuriuose teikiamos viešosios paslaugos, būtų prieinami žmonėms su negalia¹¹, iš jų prieinama buvo tik:
  - 19% gydymo įstaigų¹²;
  - 20% mokymo įstaigų, iš kurių tik 3 mokyklos yra pilnai prieinamos¹³.

---

⁷ [2020 m. STRATA analitinė apžvalga: Senstanti Lietuvos visuomenė](#)

⁸ [UD vienlapis](#)

⁹ [Universalus dizainas Lietuvoje: esamos situacijos analizė](#)

¹⁰ [Viešųjų konsultacijų apibendrinimas](#)

¹¹ [SADM: Žmonėms su negalia prieinama aplinka didina jų savarankiškumą](#)

¹² [2021-2023 m. SADM PP](#)

¹³ Ibid.

- 17% kultūros įstaigų¹⁴.
- 2022 m. atliktos analizės duomenimis¹⁵, pasiekti minėtus viešąsias paslaugas teikiančius objektus žmonėms su negalia taip pat yra sudėtinga:
  - turintys automobilį ir (ar) kitą transporto priemonę nurodė tik 35% respondentų (-čių);
  - ir tik 35% viešojo transporto priemonių yra prieinamos asmenims su negalia¹⁶.
- Informacijos prieinamumas internetinėje erdvėje taip pat kelia nemažai iššūkių. Pavyzdžiui, 2022 m. viešojo sektoriaus svetainių pirminiame prieinamumo vertinime 125 iš 131 svetainių turėjo trūkumų¹⁷.

Nors konkretesnių duomenų apie prieinamą fizinę ir informacinę aplinką, gaminius bei paslaugas trūksta, turima informacija yra pakankama pamatyti vyraujančias tendencijas bei sistemos spragas.

UD praktiniai pavyzdžiai

Iniciatyvų ir priemonių UD įgyvendinimui Lietuvoje yra nemažai. Susisteminius turimus duomenis¹⁸ paaiškėjo, kad yra bent 65 priemonės iš 34 skirtingų institucijų, skirtų UD įgyvendinimui Lietuvoje. Toks decentralizuotas priemonių kūrimas apsunkina sistemingą informacijos surinkimą bei pačių priemonių efektyvumo ir tęstinumo užtikrinimą. Toliau pateiktos priemonės gali padėti geriau iliustruoti esamą situaciją.

Fizinė aplinka

Fizinėje aplinkoje **universalus dizainas** yra **dažniausiai asocijuojamas su aplinkos prieinamumu fizinę negalią turintiems žmonėms**. Tą patvirtina pokalbiai su architektais (-ėmis), kurie, diskutuodami apie UD, apsiriboja komentarais apie automatines duris, keltuvus, lifthus ir pandusus, skirtus vežimėliu judantiems asmenims. **Tačiau šiomis priemonėmis gali pasinaudoti ir dviratinkai (-ės), žmonės su laikinomis traumomis, ar tėvai (globėjai) vežantys vaiką vežimėliu.** Nors šie objektai yra dalis UD aplinkos, patys savaime šie objektai neužtikrina prieinamumo kitų, dažnai nematomų, negalios formų (t. y. žmonių su klausos, regos, intelekto, psichosocialine negalia) turintiems žmonėms ar skirtingų socialinių grupių atstovams¹⁹.

Lygiai taip pat svarbu padaryti erdvę prieinamesnę ir žmogui, kuriam gali būti sunkiau orientuotis aplinkoje, išlikti saugiam ir pastebėti galimas kliūtis. Pavyzdžiui, **erdvių ir judėjimo ženklintas**

---

¹⁴ [2021-2023 m. SADM PP](#)

¹⁵ [2022 m. Asmenų su negalia gyvenimo kokybės aspektų analizė](#)

¹⁶ [2021-2023 m. SADM PP](#)

¹⁷ [Lietuvos viešojo sektoriaus institucijų interneto svetainių ir mobiliųjų programų prieinamumo stebėsenos ataskaita \(2022\)](#)

¹⁸ [2023 m. UD priemonių vedlys](#)

¹⁹ [Lyčių aspekto integravimas miestų planavimo metu \(2023\)](#)

bus naudingas ne tik užsieniečiui (-ei), nesuprantančiam nacionalinės kalbos, bet ir intelekto negalią turinčiam asmeniui ar tiesiog pavargusiam žmogui, kuriam sudėtingiau orientuotis aplinkoje.

Žemiau pateikiami Lietuvoje sukurtų priemonių pavyzdžiai, prisidedantys prie fizinės aplinkos prieinamumo didinimo.

Užstatytos aplinkos prieinamumas

- Viena iš gerųjų praktikų fizinės aplinkos prieinamumo problemai spręsti yra Neįgaliųjų reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – NRD) sukurtas viešųjų statinių prieinamumo stebėsenos ir kontrolės mechanizmas (www.stasis.lt), skirtas stebėti statinių prieinamumą asmenims su negalia (pilotinė versija).
- NRD taip pat yra parengęs [UD patikros lapą](#). UD patikros lapas – tai universali paslaugų prieinamumo ir gaminių tinkamumo vertinimo sistema, pagal kurią galima įvertinti ir apskaičiuoti paslaugų ir gaminių prieinamumo ir tinkamumo visiems lygmenį. Be praktinių vertinimo įrankių, NRD veikia [Konsultacijų centras](#), kuriame srities ekspertai ir ekspertės konsultuoja fizinės bei informacinės aplinkos prieinamumo ir kitais klausimais. Papildomai yra parengtas [būsto pritaikymo, asmenis su negalia, tvarkos aprašo paaiškinimas](#) lengvai suprantama kalba.
- Kitas pavyzdys – Lietuvos žmonių su negalia sąjungos (toliau – LŽNS) sukurtas internetinis puslapis apie universalų dizainą (www.universalusdizainas.lt), kuris yra skirtas architektams (-ėms), inžinieriams (-ėms), planų rengėjams (-oms), projektų vystytojams (-oms), dizaineriams (-ėms), darbų rangovams (-ėms), statybininkams (-ėms), darbų vykdytojams (-oms) ir visiems, kurie prisideda prie dizaino, eksploatavimo ir pastatų bei jų aplinkų valdymo. Tinklapyje išdėstoma universalaus dizaino filosofija, skirta visiems naujiems pastatams ir jau egzistuojančioms erdvėms. LŽNS yra paruošusi ir įvadinę prezentaciją „[Aplinkos prieinamumas visaverčiam gyvenimui](#)“, taip pat [konsultuoja aplinkos prieinamumo didinimo klausimais](#), pvz., įvertina esamų patalpų prieinamumą žmonėms su negalia, teikia pasiūlymus dėl fizinės aplinkos prieinamumo gerinimo.
- Lietuvos paralimpinis komitetas inicijavo sporto objektų, prieinamų asmenų su negalia poreikiams, ženklavimo kampaniją. UD reikalavimus atitinkantys ir draugiški negaliai sporto objektai žymimi specialiu lipduku – gile (su gilės ženklo suteikimo kriterijais galite susipažinti [čia](#)). Šie objektai yra susisteminti ir informacija lengvai prieinama žmonėms su negalia specialioje mobilijoje programėlėje „[Parateam Lietuva](#)“ – programėlėje yra sukurtas ir nuolat atnaujinamas virtualus prieinamų sporto objektų žemėlapis.

Erdvių prieinamumo žymėjimas

- Kitas gerosios praktikos pavyzdys – LŽNS parengtos prieinamumo ženklavimo gairės „[Informaciniai ženklai asmenims su specialiais poreikiais viešojo lankymo vietose ir interneto puslapiuose](#)“.
- Lietuvos Respublikos Vyriausiosios rinkimų komisijos iniciatyva pradėtas [Lietuvos rinkimų apygardų ir apylinkių prieinamumo žymėjimas](#) žmogaus judančio vežimėliu ženklu. Pasirinkus konkrečią rinkimų apygardą, ties rinkėjų skaičiumi, galima matyti, ar ta rinkimų apylinkė yra prieinama fizinę negalią turintiems asmenims, ar ne.

Konsultacijos ir metodinė medžiaga

- Be anksčiau minėtų institucijų, yra dar keletas nevyriausybinių organizacijų, kurios teikia konsultacijas viešosios fizinės aplinkos prieinamumo klausimais, tai būtų [Lietuvos paraplegikų asociacija](#), [asociacija „Savarankiškas gyvenimas“](#), [Lietuvos kurčiųjų draugija](#), [Lietuvos aklujų ir silpnaregių sąjunga \(LASS\)](#).
- LASS [leidiniai](#), skirti neregiamis ir silpnaregiams asmenims, pateikia įvairios informacijos prieinamumo temomis (pavyzdžiui, yra paruoštos rekomendacijos ir reikalavimai fizinės aplinkos prieinamumo klausimais).
- Lietuvos kurčiųjų draugija (LKD) yra parengusi [rekomendacijas dėl aplinkos ir paslaugų pritaikymo](#) klausos negalią turintiems asmenims (pvz., rekomendacijos slaugos/globos institucijoms, rekomendacijos dėl vertimo paslaugų užsakymo).
- Lietuvos audiosensorinė biblioteka ([LAB](#)) bei Lietuvos negalios organizacijų forumas ([LNF](#)) taip pat yra parengę įvairiausių leidinių (pvz., nuo rekomendacijų, ataskaitų, iki praktinių vadovų) prieinamumo ir kitomis temomis.

3 pav. Vilniaus parkuose įrengiami universalaus dizaino žemėlapiai su taktiliniais paviršiais ir brailio raštu / Vilniaus miesto savivaldybės nuotr. Šaltinis: <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1819140/vilniaus-parkuose-irengiami-universalaus-dizaino-zemelapiai>

Informacinė aplinka

Informacijos prieinamumas užtikrina, kad visi žmonės, **laiku ir prieinamu būdu** sužinotų apie renginius, veiklą ir kitas galimybes. Geriausia praktika – tikslingai dalytis informacija įvairiais komunikacijos kanalais: socialinėmis medijomis, žiniasklaida, radiju, televizija, taip pat tiesiogiai kreiptis į atskiras bendruomenes, jų atstovus (-es), siekiant užtikrinti, jog informacija pasiektų jų vidinius kanalus.

Svarbu užtikrinti, kad **internetinės svetainės ar mobiliosios programėlės ir jų turinys būtų prieinami** žmonėms su negalia, (renginių) kalendoriai ar kiti dokumentai skelbiami interneto svetainėse būtų prieinami, turėtų nuorodą į „greitąjį kontaktą“ (asmenį, galintį suteikti daugiau informacijos) ir kad visa **informacija būtų aktuali bei nuolat atnaujinama**. Dažnai sutinkami blogi pavyzdžiai – interneto svetainių turinys būna neprieinamas ekrano skaitymo programoms, paspaudus mygtuką randama „bloga nuoroda“, pasenusi ir nebe aktuali informacija, ar neaišku, į ką kreiptis esant reikalui. Toliau pateiktos priemonės yra skirtos padėti pagerinti informacijos prieigą ir kokybiškesnę visų žmonių įtrauktį.

Interneto svetainių prieinamumas

- Informacinės visuomenės plėtros komitetas (toliau – Komitetas) prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės sudarė ir nuolat prižiūri [automatinių vertinimo įrankių, kuriais tikrinamas interneto svetainės turinio pritaikymas asmenims su negalia, sąrašus](#). Juos skelbia Komiteto interneto svetainėje bei apie juos informuoja valstybės ir savivaldybių institucijas ir įstaigas. Vertinimo įrankiai gali būti pagalbinė interneto svetainių vertinimo priemonė, leidžianti preliminariai nustatyti interneto svetainės atitikimą prieinamumo reikalavimams.
- Komitetas taip pat yra parengęs [„Interneto svetainių ir mobiliųjų programų prieinamumo užtikrinimo“](#) nuotolinių mokymų medžiagą. Parengti mokymai yra skirti didinti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų darbuotojų, prižiūrinčių įstaigų interneto svetaines ir mobiliąsias programas bei išorės tiekėjų žinias apie informacijos prieinamumo reikalavimus, taikomus minėtoms interneto svetainėms ir mobiliosioms programoms. Mokymai gali būti aktualūs ir kitose technologijų srityse dirbantiems specialistams (-ėms), negalią turintiems asmenims bei visiems besidomintiems su prieinamumu susijusia informacija.
- Komiteto užsakymu UAB „DIZI“ yra parengusi [Valstybės ir savivaldybės institucijų Interneto svetainių pritaikymo asmenims su negalia vertinimo metodiką](#) ir [metodikos vertinimo lentelę](#).
- Kitas iš gerųjų praktikos pavyzdžių yra NRD rengiamų praktinių mokymų ciklas [„Kaip parengti kiekvienam prieinamą informaciją?“](#). Į mokymus kviečiami tie, kurie (-os) kasdien atsakinėja į gyventojų užklausas, rašo atsakymus institucijoms, rengia skirtingo turinio dokumentus. Tikimasi, kad šių mokymų metu gautos žinios padės gyventojams gauti aiškesnius, lengviau suprantamus pranešimus, dokumentus, atsakymus.
- Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos kartu su LNF parengtas vadovas [„Internetas visiems“](#) – prieinamos skaitmeninės informacijos rengimo vadovas – yra detalus pagalbos įrankis rengiant *visiems* prieinamą informaciją, svetaines prižiūrintiems ir informaciją rengiantiems viešųjų įstaigų specialistams (-ėms).
- LNF yra parengę [rekomendacijas viešųjų e-paslaugų teikėjams](#) dėl internetinių tinklalapių prieinamumo visiems vartotojams (-oms) ir patarimus, kaip kurti universalią internetinę svetainę: [„10 taisyklių kuriant prieinamą Interneto svetainę“](#).

Gestų kalbos vertimo paslaugos

- Lietuvoje yra ir oficiali Lietuvių gestų kalba. Gestų kalbos paslaugas nemokamai teikia [Lietuvių gestų kalbos vertimo centras](#), pavaldus NRD. Centro paskirtis – teikti gestų kalbos vertimo paslaugas apskirtyse ir gerinti informacijos prieinamumą klausos negalią turintiems asmenims.

Komunikacija lengvai suprantama kalba

Kaip jau minėta anksčiau, reikalinga, kad informacija ir jos aiški komunikacija **pasiektų ir būtų suprantama kiek įmanoma daugiau žmonių**, įskaitant ir žmones su įvairiomis negaliomis. Todėl yra svarbu pateikti bent aktualiausią informaciją, parašytą lengvai suprantama kalba. Lengvai suprantama kalba (angl. „easy-to-read“) – metodas, kuris padeda daugiau žmonių suprasti pateikiamą informaciją. Universalus lengvai suprantamos kalbos teksto išdėstymas, iliustracijos ir teksto stilius ypač palengvina **informacijos prieinamumą** skaitymo, suvokimo iššūkių, intelekto negalią turintiems asmenims. Šiuo metodu parengti tekstai dėl savo **paprastos kalbos ir aiškos struktūros** taip pat puikiai tinka vyresniems asmenims, vaikams bei visai visuomenei. Toliau pateikiamos priemonės gali padėti suprasti ir padėti kurti turinį lengvai suprantama kalba.

4 pav. Vaizduojamas lengvai suprantamos kalbos logotipas © European Easy-to-Read Logo: Inclusion Europe. Daugiau informacijos: www.inclusion-europe.eu/easy-to-read

- Vilniaus universiteto (VU) mokslininkai (-ės) yra paruošę atviros prieigos [mokymosi kursą](#) tiems, kurie domisi lengvai suprantamos kalbos tema. Taip pat yra parengę gaires, su kuriomis susipažinti galima čia: [„Teksto lengvai suprantama kalba rengimo gairės“](#).
- „Kurk Lietuvai“ programos dalyvių parengta esamos situacijos Lietuvoje apžvalga ir gerųjų užsienio praktikų analizė [„Lengvai suprantama kalba – asmenims su individualiais poreikiais prieinama informacija“](#), aptaria informacijos prieinamumo lengvai suprantama kalba svarbą.
- VŠĮ „Informacijos kaupimo ir sklaidos centras“ [teikia konsultacijas lengvai suprantamos kalbos](#) bei švietimo apie įvairiapusę žmonių su intelekto negalia įtrauktį visuomenėje klausimais.
- NRD yra paruošę [internetinį puslapį lengvai suprantamos kalbos tema](#), kuriame pateikiamos nuorodos į gaires, teisinę bazę ir pavyzdžius, tekstų vertėjų ir tikrintojų sąrašą, iliustracijų bazę, gerąsias užsienio praktikas ir adaptuotų tekstų sąrašą.
- LAB veikia ir [Kompetencijų centras](#), kuris teikia informaciją dėl lengvai suprantamos kalbos, disleksijos, brailio rašto, tiflotyros ir skaitymo įrangos.

Gaminiai

Gaminiai dažniausiai lieka privataus sektoriaus rankose, o jų reguliavimas – sunkiai apibrėžiamas, taigi nacionaliniu lygmeniu sukurtų ir UD principais paremtų gaminių neturime daug. Vis dėl to, gaminių sąvoka yra apibrėžiama naujajame „[Gaminių ir paslaugų prieinamumo reikalavimų](#)“ įstatymo projekte, kuris, tikimasi, prisidės prie to, kad **gaminiai atitiktų universalaus dizaino principus** ir kad atitinkamais gaminiiais pagal numatytą paskirtį **galėtų naudotis kuo daugiau asmenų** su negalia. Žemiau pateikiami jau sukurtų gaminių, atitinkančių UD principus, pavyzdžiai:

- LAB, aptarnaujanti ne tik regos negalią turinčius, bet ir kitus asmenis, negalinčius skaityti įprasto spausdinto teksto, sukūrė ir administruoja [ELVIS](#) (Elektroninių Leidinių Valdymo Informacinė Sistema) medijų platformą. ELVIS fonduose saugoma tūkstančiai populiarių įgarsintų knygų, žurnalų, filmų su garsiniu vaizdavimu, skaitmeninių knygų, skaitmeninių Brailio leidinių, garso spektaklių.
- Naujos Vilniaus miesto viešojo transporto sistemos dėka yra įrengti nauji modernūs komposteriai, kurie yra greitesni, jautresniais ir ryškesniais ekranais, iš dalies prieinami žmonėms su regos negalia (pvz. komposterio ekrane spustelėjus specialų mygtuką galima priartinti ekrano vaizdą, keisti jo kontrastą).
- Lietuvos paralimpinio komiteto sukurta mobilioji programėlė „[Parateam](#)“ siūlo virtualų šalies žemėlapį su visa aktualia informacija apie negaliai draugiškus sporto objektus, siūlomas sporto šakas, kontaktus.
- LKD kartu su Bendroju pagalbos centru sukūrė Skubiosios pagalbos numerio 112 mobiliąją programėlę „[112 Lietuva](#)“, kuri nuo 2020 m. liepos 1 d. yra pilnai prieinama klausos negalią turintiems asmenims.
- Neregiamis ir silpnaregiams taip pat sukurta mobilioji programėlė „[Transporto balsas](#)“ leidžia po miestą judėti viešuoju transportu. Programėlė pateikia realaus laiko garsinę informaciją apie atvykstantį transportą išmaniajame telefone. Programėlė veikia Vilniuje, Kaune, Šiauliuose ir Klaipėdoje.

5 pav. Priešais Lietuvos audiosensorinę biblioteką stovi autobusiukas su ant durų parašytu užrašu „Pasigarsink knygą“ ir autobusiuko duris atidaranti LAB direktorė Inga Davidonienė. Šaltinis: <https://www.alfa.lt/aktualijos/kultura/bibliotekos-elvis-autobusas-pradeda-kelione-po-lietuva-apie-garsines-knygas-pasakos-senjorams-asmenskai/280293/>

Paslaugos

Kadangi paslaugų tema yra itin plati, siekiant išryškinti turimas **skirtingas priemones paslaugų prieinamumo srityje**, šis skyrius išskirstytas į potemes. Jose plačiau atskleidžiami kiekvienos potemės niuansai. Potemės pasirinktos pagal jų aktualumą, įvardintą įvairiuose NVO tyrimuose.

Žmonių su negalia įtrauktis į darbo rinką

Daugelis žmonių, nepriklausomai nuo jų įgūdžių bei sugebėjimų, **ieško prasmingų darbo ar profesinės praktikos galimybių**. Norima, jog darbdaviai suteiktų visiems vienodas galimybes savirealizuotis jiems įdomiose sferose. Tačiau situacija praktikoje yra kiek kitokia, ypač kalbant apie negalią turinčių asmenų įtrauktį į darbo rinką. Lietuvoje dažnai **susiduriama su darbdavių baime**, nežinojimu ar neaiškumais, nuo ko pradėti, norint įdarbinti ir (ar) tinkamai sukurti darbo vietą žmogui su negalia. Tačiau, nuo 2024 m. pradžios Lietuvoje įsigalios negalios reforma, kurios pagrindu bus siekiama padidinti žmonių su negalia įsidarbinimo galimybes. Numatyta, kad **viešojo sektoriaus įmonės ir organizacijos, kuriose dirba daugiau nei 25 darbuotojai, privalės įdarbinti bent 5 proc. asmenų su negalia**. Tai reiškia, kad patalpų bei darbo vietų prieinamumas, ruošiami bei pateikiama informacija ir kiti **su darbine aplinka bei komunikacija susiję aspektai turės atitikti universalaus dizaino principus**. Todėl darbdaviai jau dabar turėtų pradėti aktyviau ruošti ir domėtis žmonių su negalia įtraukties klausimais. Jiems padėti gali šios žemiau išvardintos UD priemonės.

- Užimtumo tarnyba kviečia darbdavius teikti [paraiškas dėl darbo vietų pritaikymo](#), siekiant prisidėti prie darbingo amžiaus žmonių su negalia įsivertinimo ir išlikimo darbo rinkoje. 2023 m. priemonei skirta 1,25 mln. eurų.
- VšĮ „SOPA“ – Socialinė įdarbinimo agentūra – [teikia konsultacijas žmonių su negalia įdarbinimo ir kitais susijusiais klausimais](#) (pvz., supažindina su negalią turinčių žmonių įdarbinimu, padeda su kandidatų (-čių) pritraukimu ir atranka, tinkamos darbo aplinkos sukūrimu, apmokymais ir pagalba darbo vietoje).
- Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba yra parengusi [lygių galimybių integravimo įrankius](#) darbdaviams, savivaldybėms, švietimo įstaigoms, paslaugų tiekėjams (-oms), žurnalistams (-ėms) bei [patarimų sąrašą darbdaviams](#) kaip užtikrinti tinkamų sąlygų sudarymą žmonėms su negalia. Ši tarnyba taip pat rengia [seminarus](#) diskriminacijos prevencijos ir lygių galimybių užtikrinimo darbovietėje, lygių galimybių užtikrinimo teikiant paslaugas temomis.
- Žmogaus teisių stebėjimo institutas yra parengęs leidinį [„Tinkamas sąlygų pritaikymas žmonėms su negalia – kaip tai įgyvendinti darbovietėje“](#).
- LASS [rengia mokymus ir seminarus](#) medicinos, socialinės srities darbuotojams (-oms) bei dirbantiems (-čioms) su neregiais.
- LKD rengia įvairius [seminarus ir mokymus](#), siekiant ruošti personalo vadovus (-es), šviesti visuomenę apie kurčiuosius, kelti specialistų (-čių) kompetencijas, ir kita.

Transportas ir susisiekimas

Nenuostabu, kad negalią turintys ar su kliūtimis susiduriantys asmenys, teigia, kad **transportas yra didžiausia kliūtis**, trukdanti jiems jaustis įtrauktiems į bendruomenę. **Dažnai viešojo transporto priemonės nėra prieinamos negalią turintiems asmenims (ypač mažesniuose miestuose)**. Įvairios veiklos kasdieniame miestų ir miestelių gyvenime vyksta vietose, kurių negalima pasiekti viešuoju transportu, arba **veiklos vyksta dienos ar savaitės metu, kai transporto galimybės yra ribotos**. Nevyriausybinų organizacijų teikiamos transporto paslaugos taip pat yra limituotos – pavežėjimo paslaugos teikiamos tik darbo valandomis ir tik vykstant į specifines vietas – gauti sveikatos ar socialinių paslaugų; kartais transporto priemonės nėra tinkamai paruoštos žmonėms su negalia. **Transporto kliūtys dažnai padidėja, kai asmenys neturi pakankamai išankstinių pranešimų apie susitikimus, renginius ir veiklą**, ir jiems reikia greitai susiplanuoti kelionę, kad galėtų kur nors nuvykti. Taigi, būtina, jog **susisiekimo infrastruktūra, viešojo transporto priemonių ir informacijos prieinamumas** (transporto priemonių viduje, stotelėse, internetinėse svetainėse ir kita) **būtų kuriami vadovaujantis UD principais**. Lietuvoje yra priemonių, kurios padeda negalią turintiems asmenims judėti lengviau miestuose ir tarp jų, užtikrinant jų savarankiškumą ir nepriklausomybę nuo kitų žmonių. Toliau pateiktos priemonės prisideda prie sklandesnio žmonių su negalia susisiekimo užtikrinimo.

- [Asociacija „Savarankiškas gyvenimas“](#) bei [LASS](#) teikia konsultacijas viešojo transporto prieinamumo, asmeninio transporto ir teikiamų kompensacijų bei kitais klausimais.
- Vilniaus miesto savivaldybė sukūrė asmenų su negalia automobilių stovėjimo vietų vietinės rinkliavos zonose [žemėlapij](#), kuris padeda negalią turintiems žmonėms lengviau orientuotis aplinkoje ir parkuotis automobilius senamiesčio zonoje. Tai galėtų tapti geruoju praktikos pavyzdžiu ir kitiems Lietuvos miestams.
- Nacionalinis socialinės integracijos institutas, bendradarbiaujant su kitais partneriais, įsteigė [socialinį taksį](#). Socialinis taksi – tai paslauga, kuri padeda užtikrinti negalią turinčių žmonių kelionių organizavimą į ekonominio ir socialinio užimtumo vietas (darbą, įvairias organizacijas, ligoninę, universitetą, kiną, teatrą, parduotuvę, susitikimą ir kt.). Socialinis taksi nėra vien tik negalią turinčių žmonių vežimas, tačiau tai ir pagalba išeinant iš namų į automobilį, daiktų nunešimas, įsodinimas ir palyda.
- Neregiams ir silpnaregiams sukurta mobilioji programėlė [„Transporto balsas“](#) leidžia po miestą judėti viešuoju transportu. Programėlė pateikia realaus laiko garsinę informaciją apie atvykstantį transportą išmaniajame telefone. Programėlė veikia Vilniuje, Kaune, Šiauliuose ir Klaipėdoje.

Švietimas

Universalus dizaino principų taikymas integruotame ugdyme yra labai svarbus. Kuo daugiau UD principais paremtų objektų ir daiktų bus mus supančioje aplinkoje, įskaitant švietimo sektorių, tuo lengviau bus ir mokiniams (-ėms), ir mokytojoms (-ams). **UD principais turėtų būti vadovujamasi** ruošiant fizinę ir informacinę švietimo įstaigų aplinką, mokymo priemones, leidžiant vadovėlius ir kita. Svarbu, kad būtų **sudarytos tinkamos sąlygos asmenims su negalia lygiai su visais dalyvauti visuomenės gyvenime, užimtumo veiklose ir švietime**. Tačiau situacija Lietuvoje švietimo įstaigų prieinamumo klausimu yra dar sunkiai įgyvendinama. Remiantis [2021–2030 m. Plėtros programos](#) pagrindimo duomenimis, yra prieinamos tik 16 proc. švietimo įstaigų. **Be fizinės aplinkos prieinamumo problemų, susiduriama ir su ugdymo bei informacijos pateikimo problema skirtingas negalias turintiems vaikams**. Švietimo atstovai (-ės) dažnai patiria iššūkių taikant universalus dizaino priemones ugdymo(si) tikslais. Todėl žemiau pateiktos priemonės padės prisidėti prie švietimo sektoriaus prieinamumo didinimo ne tik fizinėje, bet ir ugdymo(si) aplinkoje.

- Švietimo sistemoje viena iš didžiausių gerųjų praktikų yra 2023 m. Tūkstantmečio mokyklų programos ir Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos parengtos UDM (angl. Universal Design for Learning – UDL) gairės „[Universalus dizaino mokymuisi gairės: mokymosi kelias kiekvienam ir kiekvienai](#)“.
- Taip pat, Nacionalinė švietimo agentūra yra parengusi analizę: „[Mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų praktinių patirčių taikant universalus dizaino priemones ugdymui\(si\) analizė](#)“.
- Vilniaus miesto savivaldybė yra paruošusi [rekomendacijas naujai statomoms švietimo įstaigoms](#), kuriose pateikiamos šiuolaikinės Vilniaus mokyklos, darželio architektūros taisyklės bei atskirų mokyklos erdvių charakteristikos gairės.
- Lietuvos aklujų ir silpnaregių ugdymo centro išleistas [mokytojoms \(-ams\) skirtas rekomendacijų leidinys](#) „Pasiruošimas darbui su vaikais, turinčiais autizmo spektro sutrikimų“, kuriame aptariami dalykai, kaip paversti savo klasę efektyvia mokymosi erdve visiems vaikams.
- Lietuvos kurčiųjų draugija, Lietuvos kurčiųjų jaunimo asociacija ir Lietuvos šeimų, auginančių vaikus su klausos negalia bendrija PAGAVA parengė oficialias [rekomendacijas dėl studijų aplinkos pritaikymo pagal individualius klausos negalią turinčių studentų \(-čių\) poreikius](#).
- Pagal kompetencijų programas, [LAB rengia mokymus](#), kurių metu kalba apie bibliotekos paslaugas ir jų teikimą turintiems skaitymo kliūčių, studijų prieinamumą skaitymo kliūtis ir regos negalią turintiems studentams (-ėms).
- VU [teikia prieinamas studijų paslaugas ir gaminius](#), užtikrinant tinkamas studijų sąlygas visiems, įskaitant žmones su įvairiomis negalios formomis.
- Vytauto Didžiojo universiteto, [Profesinio tobulinimo institutas rengia mokymus](#) tema „Bendradarbiavimo pamoka – universalus dizaino mokymesi paieškos“.

Kultūra ir turizmas

Kultūros ir turizmo galimybės labai prisideda prie žmonių gyvenimo kokybės gerinimo. Visų pirma, **remiantis UD principais**, svarbu kultūros ir turizmo **pastatus bei erdves padaryti prieinamais**, kad patekimas į juos būtų užtikrintas visiems. Kai kultūros bei turizmo įstaigų patalpos yra prieinamos, ministerijos ir joms pavaldžios institucijos, pavyzdžiui savivaldybės, turėtų apgalvoti, kaip jos yra „viešinamos“. Geriausia praktika – **į pranešimus apie renginius ir veiklą įtraukti reikiamą informaciją** apie tai, kaip įvairių negalią turintys žmonės gali pasiekti viešojo transporto stoteles, užsiregistruoti, **kad galėtų dalyvauti vienoje ar kitoje jų organizuojamoje veikloje**. Taip pat būtina nurodyti kontaktinį telefono numerį ir el. pašto adresą, kuriuo būtų galima pateikti klausimus apie būsimą renginį. **Lengvai randama kontaktinė informacija** gali suteikti pasitikėjimo jei dalyvis (-ė) pasimestų arba jam (-ai) kiltų klausimų paskutinę minutę. Taip pat yra svarbus patalpų bei objektų žymėjimas. Toliau pateiktos priemonės gali padėti užtikrinti kultūrinę ir su turizmu susijusią veiklą padaryti prieinamesnę visiems.

- Organizacija „Kaunas – Europos kultūros sostinė 2022“ parengė elektroninį kultūros prieinamumo gidą „[Kultūra visiems](#)“. Tai pirmasis tokio pobūdžio leidinys, skirtas kultūros organizacijoms, objektų valdytojams (-oms) ir renginių organizatoriams (-ėms), siekiant kultūros objektus ir renginius padaryti prieinamesnius visoms visuomenės grupėms, įvairių poreikių turintiems žmonėms. Yra sukurtas ir www.prieinamumas.lt internetinis puslapis, skirtas informuoti negalią turinčius žmones apie kultūros įstaigų ir renginių pasiekiamumą bei jų teikiamo turinio naudojimosi galimybes.
- Kultūros ministerijos užsakyta parengtos [rekomendacijos muziejų prieinamumui didinti](#) „Muziejai žmogaus gerovei“. Šiame leidinyje pateiktos rekomendacijos remiasi projekto metu įgyvendintų tyrimų rezultatais, taip pat Lietuvos ir užsienio šalyse sudaryta metodine medžiaga.
- VU mokslininkų parengtos gairės kino bei teatro prieinamumo tema „[Kinas ir teatras visiems. Audiovizualinių produktų pritaikymo neregiams ir silpnaregiams bei kurtiems ir neprigirdintiems žiūrovams gairės](#)“.
- „Kurk Lietuvai“ projekto dalyvės parengtos rekomendacijos: „[Kino prieinamumo žmonėms su klausos ir regos negalia modelis ir rekomendacijos](#)“.
- Turizmo srityje, Lietuvos sporto universiteto ir Vytauto Didžiojo universiteto mokslininkų atliktas tyrimo ir jo pagrindu parengtas straipsnis „[Prieinamo turizmo neįgaliesiems su judėjimo negalia vertinimas: patirtis ir galimos kliūtys](#)“, aptaria pagrindines fizinę negalią turinčių žmonių patirtis turizmo paslaugų ir infrastruktūros prieinamumo srityse, paliečiant ir teisinės bazės reguliavimą.
- Vienas iš projekto „Žalieji maršrutai be kliūčių“ rezultatų yra parengtos [rekomendacijos dėl gamtinių rekreacinių teritorijų pritaikymo asmenims su negalia](#).
- VŠĮ „Keliauk Lietuvoje“ [turistiniame žemėlapyje](#) pristatomi objektai, atrinkti bendradarbiaujant su LŽNS; didžioji dalis objektų yra be sunkumų prieinami asmenims su negalia.
- Verta pažymėti, kad ne tik valstybinės ar nevyriausybinės institucijos imasi iniciatyvų turizmo prieinamumo srityje. Visuomenės pastangomis yra pildomas Google žemėlapis [Accessible world](#), kuriame žymimi ir aprašomi (ne)prieinami objektai žmonėms su judėjimo negalia. Žemėlapio ateities tikslas – įtraukti tarptautinius turizmo objektus.

3. Rekomendacijos

Atlikus esamos situacijos analizę²⁰ buvo išgrynintos esminės UD spragos Lietuvoje:

- nėra vientiso UD suvokimo;
- pastebimos spragos teisinėje bazėje;
- vyksta nesistemiškas duomenų rinkimas;
- trūksta kompetentingų srities ekspertų ir eksperčių;
- vyrauja nevienalytis UD įgyvendinimo ir priežiūros lygis regionuose;
- pastebimas nevienodas valstybinių institucijų atsakomybių pasiskirstymas;
- vis dar vyrauja neigiamos visuomenės nuostatos žmonių su negalia atžvilgiu.

Papildomai įgyvendinus savivaldybių apklausą²¹ „Universalus dizainas Lietuvoje: savivaldybių iššūkiai ir poreikiai“, buvo pastebėtas nevienodas UD supratimo ir įgyvendinimo lygmuo ne tik tarp savivaldybių, bet ir tarp skirtingų skyrių atstov(i)ų iš tų pačių savivaldybių. Apklauskos dėka buvo patvirtintos anksčiau išsikeltos prielaidos²², kad nors ir apie UD yra girdėjusios dauguma savivaldybių, vis dar išlieka informacijos, mokymų bei kontrolės mechanizmų trūkumas šia tema, ypač atliekant aplinkos prieinamumo vertinimą ir reguliarią stebėseną. Savivaldybių atstov(i)ų atsakymai taip pat parodė poreikį su UD susijusių gairių, metodikų ir (ar) veiksmų planų ruošimui, UD ekspertų ir eksperčių tinklo kūrimui.

Šios spragos kartu rodo pagrindinį UD politikos trūkumą Lietuvoje – **vieningos strategijos ir lyderystę prisiimančios institucijos** nebuvimą. Tuo tarpu ankstesniame skyriuje pavaizduotas informacijos ir atsakomybių išsibarstymas per daugybę institucijų tik apsunkina UD įgyvendinimo, kontrolės bei priežiūros procesus. Svarbu pabrėžti, kad siūlomo įkurti UD tinklo pagrindinis tikslas būtų skatinti, stiprinti ir tobulinti UD įrankių taikymą įgyvendinant įvairius projektus, taip prisidedant prie prieinamumo didinimo klausimo Lietuvoje.

Tikimasi, kad šios rekomendacijos, skirtos ministerijoms ir savivaldybėms, leis efektyviau užtikrinti universalaus dizaino veikimą Lietuvoje ir prisidės prie centralizuotos UD sistemos sukūrimo, pažvelgiant į situaciją platesniu kampu ir atsižvelgiant ne tik į žmonių su negalia interesus.

Pastaba: Rekomendacijos yra teikiamos Lietuvos Respublikos aplinkos, ekonomikos ir inovacijų, kultūros, socialinės apsaugos ir darbo, susisiekimo, sveikatos apsaugos, švietimo, mokslo ir sporto bei vidaus reikalų ministerijoms. Šių ministerijų vykdoma politika turi tiesioginį poveikį UD plėtrai bei įtvirtinimui mūsų kasdiniame gyvenime. (Rekomendacijos yra pateiktos autorių nustatyta prioritetine tvarka.)

---

²⁰ [Universalus dizainas Lietuvoje: esamos situacijos analizė](#)

²¹ [Savivaldybių apklauskos apibendrinimas](#)

²² [Viešųjų konsultacijų apibendrinimas](#)

Socialinės aplinkos ir darbo ministerijai

1. Įtvirtinti lyderystės ir savininkiškumo poziciją UD temoje per teisės aktus;
2. Pagal reguliavimo sritis, užtikrinti kokybiškų ir aktualių duomenų sistemą rinkimą pastatų, infrastruktūros, informacijos ir paslaugų prieinamumo klausimais, taip pat užtikrinti duomenų pasiekiamumą ir savalaikį atnaujinimą, į procesą įtraukiant savivaldybes ir NVO (duomenys turėtų būti skirstomi pagal lytį, amžių, negalios rūšis, savivaldybes ir pan.);
3. Bendradarbiauti su savivaldybėmis, suteikiant tinkamus įrankius sėkmingam UD principų įgyvendinimui, vertinimui ir kontrolei;
4. Numatyti ir atlikti dalinius statinių prieinamumo stebėsenos ir kontrolės mechanizmo (www.stasis.lt) tobulinimus bei įgyvendinti mokymus suinteresuotoms šalims;
5. Sukurti bei įveikinti kompetentingų UD ekspertų ir eksperčių tinklą, įtraukiant atstovus (-es) iš ministerijų, savivaldybių, NVO;
6. Įpareigoti nors vieną ministerijos darbuotoją užimti UD koordinatoriaus (-ės) poziciją, pareigybių aprašyme paminint veiklos funkcijas (pvz., aktyviai dalyvauti UD tinklo veikloje, informuojant ministerijos darbuotojus (-as) apie vykdomas veikas ir pokyčius UD srityje);
7. Organizuoti UD ekspertų ir eksperčių rengimo ir kompetencijų tobulinimo kursus suinteresuotoms grupėms;
8. Nuolat kelti ministerijos darbuotojų žinias ir kompetencijas UD srityje;
9. Bendradarbiaujant su AM ir SUMIN, sukurti reguliarios pastatų prieinamumo stebėsenos gaires;
10. Bendradarbiaujant su AM ir SUMIN, sukurti metodiką savivaldybėms, kurioje būtų aptariami aspektai, kaip nustatyti prioritetus, kuriais vadovaujantis būtų didinamas aplinkos prieinamumas savivaldybėse;
11. Užtikrinti socialinės infrastruktūros, informacijos ir paslaugų pritaikymą bei prieinamumą visiems žmonėms;
12. Toliau organizuoti socialines kampanijas ir iniciatyvas, prisidedant prie visuomenės švietimo, neigiamų nuostatų mažinimo.

6 pav. Trys žmonės, vienas iš jų vežimėlyje, sėdi aplink apskritą stalą, ant kurio yra įvairių daiktų. Autorius: Kampus Šaltinis: <https://www.pexels.com/photo/people-having-a-meeting-at-the-office-6248968/>

Aplinkos ministerijai

1. Pagal kompetencijos sritis, prisidėti prie nuolatinių teisės aktų peržiūros ir pasiūlymų teikimo (pvz., peržiūrėti statybų techninius reglamentus ir atlikti reikiamus pakeitimus, taip sumažinant „pilkųjų zonų“ egzistavimą ir skirtingą teisės aktų interpretavimą. Rekomenduojama įtraukti UD principus į STR, nukreipiant į EN 17210:2021 ir ISO 21542:2021 standartus; šiuo metu yra nukrepiama į nebegaliojantį ISO 21542:2011 standartą);
2. Pagal reguliavimo sritis, užtikrinti kokybiškų ir aktualių duomenų sistemą rinkimą pastatų, infrastruktūros, informacijos ir paslaugų prieinamumo klausimais, taip pat užtikrinti duomenų pasiekiamumą ir savalaikį atnaujinimą, į procesą įtraukiant savivaldybes ir NVO (duomenys turėtų būti skirstomi pagal lytį, amžių, negalios rūšis, savivaldybes ir pan.);
3. Įpareigoti nors vieną ministerijos darbuotoją užimti UD koordinatoriaus (-ės) poziciją, pareigybių aprašyme paminint veiklos funkcijas (pvz., aktyviai dalyvauti UD tinklo veikloje, informuojant ministerijos darbuotojus (-as) apie vykdomas veikas ir pokyčius UD srityje);
4. Nuolat kelti ministerijos darbuotojų žinias ir kompetencijas UD srityje;
5. Bendradarbiauti su savivaldybėmis, suteikiant tinkamus įrankius sėkmingam UD principų įgyvendinimui, vertinimui ir kontrolei;
6. Sukurti ir vykdyti viešųjų pastatų licencijavimo tvarką prieinamumo kontekste;
7. Bendradarbiaujant su SADM ir SUMIN, sukurti reguliarios pastatų prieinamumo stebėsenos gaires;
8. Bendradarbiaujant su SADM ir SUMIN, sukurti metodiką savivaldybėms, kurioje būtų aptariami aspektai, kaip nustatyti prioritetus, kuriais vadovaujantis būtų didinamas aplinkos prieinamumas savivaldybėse;
9. Užtikrinti aplinkos infrastruktūros, informacijos ir paslaugų prieinamumą visiems žmonėms.

7 pav. Vyras turintis regos negalią eina tiltu ir laikydamasis už turėklo naviguoja baltąja lazdele
 Autorius: Eren Li Šaltinis:
<https://www.pexels.com/photo/photo-of-man-walking-on-sidewalk-7188729/>

8 pav. Ant viešojo transporto stotelėje esančio suoliuko sėdi trys moterys, už jų nugarų matosi viešojo transporto tvarkaraščiai ir kita aktuali informacija. Autorius: Joaquin Carfagna. Šaltinis: <https://www.pexels.com/photo/women-waiting-at-bus-stop-16674373/>

Susisiekimo ministerijai

1. Įveikinti teisės aktų kontrolės ir priežiūros mechanizmus, siekiant užtikrinti LR Transporto veiklos pagrindų įstatymo 11 straipsnio nuostatų, užtikrinančių riboto judumo asmenų teises, įgyvendinimą;
2. Pagal reguliavimo sritis, užtikrinti kokybiškų ir aktualių duomenų sistemišką rinkimą kelių, gatvių, šaligatvių, pastatų ir transporto infrastruktūros, informacijos ir paslaugų prieinamumo klausimais, taip pat užtikrinti duomenų pasiekiamumą ir savalaikį atnaujinimą, į procesą įtraukiant savivaldybes ir NVO (duomenys turėtų būti skirstomi pagal lytį, amžių, negalios rūšis, savivaldybes ir pan.);
3. Įpareigoti nors vieną ministerijos darbuotoją užimti UD koordinatoriaus (-ės) poziciją, pareigybių aprašyme paminint veiklos funkcijas (pvz., aktyviai dalyvauti UD tinklo veikloje, informuojant ministerijos darbuotojus (-as) apie vykdomas veikas ir pokyčius UD srityje);
4. Nuolat kelti ministerijos darbuotojų žinias ir kompetencijas UD srityje;
5. Bendradarbiauti su savivaldybėmis, suteikiant tinkamus įrankius sėkmingam UD principų įgyvendinimui, vertinimui ir kontrolei;
6. Bendradarbiaujant su SADM ir AM, sukurti reguliarios pastatų ir fizinės aplinkos prieinamumo stebėsenos gaires;
7. Bendradarbiaujant su SADM ir AM, sukurti metodiką savivaldybėms, kurioje būtų aptariami aspektai kaip nustatyti prioritetus, kuriais vadovaujantis būtų didinamas aplinkos prieinamumas savivaldybėse;
8. Užtikrinti susisiekimo infrastruktūros, informacijos ir paslaugų prieinamumą visiems žmonėms (pvz., atliekant nuolatinę memorandumo dėl transporto sektoriaus prieinamumo individualių poreikių turintiems žmonėms įgyvendinimo stebėseną).

Kultūros ministerijai

1. Pagal kompetencijos sritis, prisidėti prie nuolatinių teisės aktų peržiūros ir pasiūlymų teikimo, didinant kultūros prieinamumą visiems (pvz., į Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą įtraukti UD sąvoką ir aprašyti UD principų taikymo galimybes nekilnojamojo kultūros paveldo kontekste);
2. Pagal reguliavimo sritis, užtikrinti kokybiškų ir aktualių duomenų sistemišką rinkimą kultūros pastatų, infrastruktūros, informacijos ir paslaugų prieinamumo klausimais, taip pat užtikrinti duomenų pasiekiamumą ir savalaikį atnaujinimą, į procesą įtraukiant savivaldybes ir NVO (duomenys turėtų būti skirstomi pagal lytį, amžių, negalios rūšis, savivaldybes ir pan.);
3. Įpareigoti nors vieną ministerijos darbuotoją užimti UD koordinatoriaus (-ės) poziciją, pareigybių aprašyme paminint veiklos funkcijas (pvz., aktyviai dalyvauti UD tinklo veikloje, informuojant ministerijos darbuotojus (-as) apie vykdomas veikas ir pokyčius UD srityje);
4. Nuolat kelti ministerijos darbuotojų žinias ir kompetencijas UD srityje;
5. Bendradarbiauti su savivaldybėmis, suteikiant tinkamus įrankius sėkmingam UD principų įgyvendinimui, vertinimui ir kontrolei;
6. Prisidėti prie SADM, AM ir SUMIN inicijuojamos metodikos kūrimo, kaip nustatyti prioritetus, kuriais vadovaujantis būtų didinamas aplinkos prieinamumas savivaldybėse;
7. Užtikrinti kultūros infrastruktūros, informacijos ir paslaugų prieinamumą visiems žmonėms.

9 pav. Parodų salėje vaikšto arba stovi suaugę žmonės ir aplinkui meno instaliaciją žaidžia vaikai. Autorius Daka Šaltinis: <https://www.pexels.com/photo/children-next-to-an-exhibit-in-a-modern-museum-12471788/5>

10 pav. Mergina su intelekto negalia, padedama trenerio, sporto salėje boksuoja kriaušę. Autorius: Cliff Booth. Šaltinis: <https://www.pexels.com/photo/woman-doing-boxing-4058382/>

Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai

1. Į LR švietimo įstatymą I-1489 įtraukti UD ir (ar) UDM (angl. Universal Design for Learning - UDL) sąvokas bei jų apibrėžimus ir, pagal kompetencijos sritis, prisidėti prie nuolatinių teisės aktų peržiūros ir pasiūlymų teikimo;
2. Pagal reguliavimo sritis, užtikrinti kokybiškų ir aktualių duomenų sistemišką rinkimą viešųjų pastatų, infrastruktūros, informacijos ir paslaugų prieinamumo klausimais švietimo, mokslo ir sporto srityse, taip pat užtikrinti duomenų pasiekiamumą ir savalaikį atnaujinimą, į procesą įtraukiant savivaldybes ir NVO (duomenys turėtų būti skirstomi pagal lytį, amžių, negalios rūšis, savivaldybes ir pan.);
3. Įpareigoti nors vieną ministerijos darbuotoją užimti UD koordinatoriaus (-ės) poziciją, pareigybių aprašyme paminint veiklos funkcijas (pvz., aktyviai dalyvauti UD tinklo veikloje, informuojant ministerijos darbuotojus (-as) apie vykdomas veikas ir pokyčius UD srityje);
4. Nuolat kelti ministerijos darbuotojų žinias ir kompetencijas UD srityje;
5. Į ugdymo programas įtraukti UD ir UDM disciplinas;
6. Organizuoti UDM ekspertų ir eksperčių rengimo ir kompetencijų tobulinimo kursus bei organizuoti UD mokymus mokyklų administracijų darbuotojams (-oms) ir UDM mokymus mokytojams (-ams);
7. Bendradarbiauti su savivaldybėmis, suteikiant tinkamus įrankius sėkmingam UD principų įgyvendinimui, vertinimui ir kontrolei;
8. Prisidėti prie SADM, AM ir SUMIN inicijuojamos metodikos kūrimo, kaip nustatyti prioritetus, kuriais vadovaujantis būtų didinamas aplinkos prieinamumas savivaldybėse;
9. Užtikrinti švietimo, mokslo ir sporto infrastruktūros, informacijos ir paslaugų prieinamumą visiems žmonėms.

Sveikatos apsaugos ministerijai

1. Atsižvelgiant į SAM 2020-2023 metų Susisiekiimo plėtros programos punktą „1.5.2. sveikatos priežiūros įstaigų infrastruktūra nepritaikyta [asmenis su negalia]“, į veiksmų planus įtraukti UD principų įgyvendinimą ir stebėseną sveikatos priežiūros įstaigų (fizinės ir informacinės) infrastruktūros pritaikyme asmenis su negalia ir, pagal kompetencijos sritis, prisidėti prie nuolatinių teisės aktų peržiūros ir pasiūlymų teikimo;
2. Pagal reguliavimo sritis, užtikrinti kokybiškų ir aktualių duomenų sistemą rinkimą sveikatos priežiūros įstaigų, infrastruktūros, informacijos ir paslaugų prieinamumo klausimais, taip pat užtikrinti duomenų pasiekiamumą ir savalaikį atnaujinimą, į procesą įtraukiant savivaldybes ir NVO (duomenys turėtų būti skirstomi pagal lytį, amžių, negalios rūšis, savivaldybes ir pan.);
3. Įpareigoti nors vieną ministerijos darbuotoją užimti UD koordinatoriaus (-ės) poziciją, pareigybių aprašyme paminint veiklos funkcijas (pvz., aktyviai dalyvauti UD tinklo veikloje, informuojant ministerijos darbuotojus (-as) apie vykdomas veiklas ir pokyčius UD srityje);
4. Nuolat kelti ministerijos darbuotojų žinias ir kompetencijas UD srityje;
5. Bendradarbiauti su savivaldybėmis, suteikiant tinkamus įrankius sėkmingam UD principų įgyvendinimui, vertinimui ir kontrolei;
6. Prisidėti prie SADM, AM ir SUMIN inicijuojamos metodikos kūrimo, kaip nustatyti prioritetus, kuriais vadovaujantis būtų didinamas aplinkos prieinamumas savivaldybėse;
7. Užtikrinti sveikatos priežiūros infrastruktūros, informacijos ir paslaugų prieinamumą visiems žmonėms.

11 pav. Baseino rampa juda fizinę negalią turintis asmuo; fone matosi kiti besimaudantys žmonės. Autorius © Martin Schubert. Šaltinis: <https://www.arch2o.com/architecture-design-disabled/>

12 pav. Sabalunkų kaime prie Luodžio ežero esanti baidarių prieplauka yra prieinama judantiems vežimėliais. Ant prieplaukos yra keli laukiantys vaikai, baidarėje sėdi moteris, kuriai padeda kita moteris, o šalia jų yra vežimėliai Šaltinis: <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2018/06/26/news/ar-lietuvoje-turizmas-prieinamas-visiems--6754640>

Ekonomikos ir inovacijų ministerijai

1. Į LR turizmo įstatymą VIII-667 įtraukti UD sąvoką bei apibrėžimą ir, pagal kompetencijos sritis, prisidėti prie nuolatinių teisės aktų peržiūros ir pasiūlymų teikimo;
2. Pagal reguliavimo sritis, užtikrinti kokybiškų ir aktualių duomenų sistemą rinkimą pastatų, infrastruktūros, informacijos ir paslaugų prieinamumo klausimais, taip pat užtikrinti duomenų pasiekiamumą ir savalaikį atnaujinimą, į procesą įtraukiant savivaldybes ir NVO (duomenys turėtų būti skirstomi pagal lytį, amžių, negalios rūšis, savivaldybes ir pan.);
3. Įpareigoti nors vieną ministerijos darbuotoją užimti UD koordinatoriaus (-ės) poziciją, pareigybių aprašyme paminint veiklos funkcijas (pvz., aktyviai dalyvauti UD tinklo veikloje, informuojant ministerijos darbuotojus (-as) apie vykdomas veikas ir pokyčius UD srityje);
4. Nuolat kelti ministerijos darbuotojų žinias ir kompetencijas UD srityje;
5. Bendradarbiauti su savivaldybėmis, suteikiant tinkamus įrankius sėkmingam UD principų įgyvendinimui, vertinimui ir kontrolei;
6. Prisidėti prie SADM, AM ir SUMIN inicijuojamos metodikos kūrimo, kaip nustatyti prioritetus, kuriais vadovaujantis būtų didinamas aplinkos prieinamumas savivaldybėse;
7. Užtikrinti turizmo infrastruktūros, informacijos ir paslaugų prieinamumą visiems žmonėms.

Vidaus reikalų ministerijai

1. Užtikrinti, jog plėtojant regioninius plėtros planus ir įgyvendinant investicijų projektus būtų laikomasi universalios dizaino principų;
2. Pagal kompetencijos sritis, prisidėti prie nuolatinių teisės aktų peržiūros ir pasiūlymų teikimo;
3. Pagal reguliavimo sritis, užtikrinti kokybiškų ir aktualių duomenų sistemą rinkimą viešųjų pastatų, infrastruktūros, informacijos ir paslaugų prieinamumo klausimais, taip pat užtikrinti duomenų pasiekiamumą ir savalaikį atnaujinimą, į procesą įtraukiant savivaldybes ir NVO (duomenys turėtų būti skirstomi pagal lytį, amžių, negalios rūšis, savivaldybes ir pan.);
4. Įpareigoti nors vieną ministerijos darbuotoją užimti UD koordinatoriaus (-ės) poziciją, pareigybių aprašyme paminint veiklos funkcijas (pvz., aktyviai dalyvauti UD tinklo veikloje, informuojant ministerijos darbuotojus (-as) apie vykdomas veikas ir pokyčius UD srityje);
5. Nuolat kelti ministerijos darbuotojų žinias ir kompetencijas UD srityje;
6. Bendradarbiauti su savivaldybėmis, suteikiant tinkamus įrankius sėkmingam UD principų įgyvendinimui, vertinimui ir kontrolei;
7. Prisidėti prie SADM, AM ir SUMIN inicijuojamos metodikos kūrimo, kaip nustatyti prioritetus, kuriais vadovaujantis būtų didinamas aplinkos prieinamumas savivaldybėse;
8. Užtikrinti regioninės infrastruktūros, informacijos ir paslaugų prieinamumą visiems žmonėms.

13 pav. Plakate atvaizduojama informacija, susijusi su bendrojo pagalbos centro programėle, skirta žmonėms su klausos negalia. Šaltinis: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/117525/bpc-programele-turetu-naudotis-tik-kurtieji>

Rekomendacijos savivaldybėms

1. Bendradarbiauti su ministerijomis ir pateikti kokybiškus duomenis prieinamumo tema;
2. Dalyvauti SADM organizuojamuose mokymuose (Stasis.lt įrankio naudojimo, aplinkos prieinamumo vertinimo ir stebėsenos bei kitomis UD temomis) ir nuolat kelti kompetenciją UD srityje;
3. Dalyvauti SADM inicijuoto ir palaikomo UD ekspertų ir eksperčių tinklo veikloje;
4. Įpareigoti nors vieną savivaldybės darbuotoją užimti UD koordinatoriaus (-ės) poziciją, pareigybių aprašyme paminint veiklos funkcijas (pvz., aktyviai dalyvauti UD tinklo veikloje, informuojant savivaldybės darbuotojus (-as) apie vykdomas veiklas ir pokyčius UD srityje);
5. Remiantis Vilniaus miesto savivaldybės „Miestas visiems“ parengtu dokumentu, sukurti universalus dizaino principais paremtą prieinamumo strategiją savo savivaldybei, taip užtikrinant infrastruktūros, informacijos ir paslaugų prieinamumą visiems žmonėms;
6. Prisidėti prie reguliarios pastatų prieinamumo stebėsenos gairių rengimo;
7. Įtraukti UD principus į kasdienes darbo veiklas (pvz., pateikiant visiems lengvai suprantamą informaciją, naudojant tinkamą šrifto dydį, nurodant kontaktinius duomenis, kontrastingai žymint objektus, ir panašiai);
8. Naudotis jau sukurtomis UD priemonėmis ir įrankiais, palengvinančiais procesus ateityje.

14 pav. Socialinės akcijos „Pasimatuok negalia“ metu savivaldos atstovai (-ės) patys išbandė miesto infrastruktūrą (šiuo atveju šiukšlių konteinerį) bei jos keliamus apribojimus žmonėms su negalia (t.y. netinkamas konteinerio aukštis asmenims vežimėliuose). Šaltinis: <https://www.siauliuspc.lt/akcija-pasimatuok-negalia/>

4. UD įgyvendinimo veiksmų planas

Nepaisant atskirų ministerijoms bei savivaldybėms rekomenduojamų veiksmų, būtina užtikrinti bendrą UD įgyvendinimą Lietuvoje. Šiam tikslui sukurtas įgyvendinimo veiksmų planas, kuriame įtraukiamos ne tik ministerijos ir savivaldybės, bet ir NVO, kadangi jos dažnai atstovauja žmonių su negalia interesus įvairiose srityse ir atlieka labai svarbų darbą, net ir nesant tinkamam teisiniam reglamentavimui, o kartais – ir su labai mažu finansavimu.

UD veiksmų planas yra parengtas remiantis LR teisės aktais ir strateginiais dokumentais, atlikta esamos situacijos analize, viešosiomis konsultacijomis bei savivaldybių apklausos rezultatais.

Už UD veiksmų plano įgyvendinimą bei priežiūrą rekomenduojame būti atsakingai Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai (SADM), kadangi SADM atitinka visus lyderiaujančios institucijos kriterijus²³ ir daugiausiai prisideda prie UD temos įgyvendinimo bei plėtros. Siekiant užtikrinti veiksmingą šio plano įgyvendinimą, SADM atliktų, pavyzdžiui, tokį lyderio vaidmenį: ruošiant aplinkos prieinamumo ataskaitą, susistemintų iš už veiklą atsakingų ir kitų veikloje dalyvaujančių institucijų surinktą medžiagą, ir parengtų galutinę ataskaitos versiją. Plačiau su atsakingų institucijų sąrašu galite susipažinti žemiau pateiktoje lentelėje.

Galimi veiklų finansavimo šaltiniai: Valstybės biudžeto lėšos, Europos socialinis fondas (ESF+), kiti tarptautiniai finansavimo šaltiniai (pvz. Užimtumo ir socialinių inovacijų programa (EaSI), Teisių, lygybės ir pilietybės programa (REC), pan.). Kai kurios veiklos, pavyzdžiui, UD tinklo sukūrimas, gali būti įgyvendinamos be finansavimo.

Veikla	Poveikio rodiklio pavadinimas	Veiklą įgyvendinanti institucija (dalyvaujančios institucijos)	Matavimo vienetas	Siektina reikšmė	Duomenų šaltinis	Už galutinį rezultatą atsakinga institucija
2023-2024 m.						
Identifikuoti ministerijų, savivaldybių ir NVO	Ministerijų/savivaldybių/ NVO atstov(i)ų,	SADM (AM, SUMIN, EIMIN, ŠMSM, KM,	procentai	Ministerijų dalyvavimas – 90	SADM	SADM

²³ [Lyderio paieškos: Problemos sprendimo būdų pristatymas](#)

atstovus (-es) bei pradėti tinklo veiklą	dalyvaujančių UD tinklo veiklose, dalis	VRK, SAM, savivaldybės, NVO)		Savivaldybių dalyvavimas – 60 NVO dalyvavimas – 50		
Suorganizuoti bendruosius UD mokymus kiekvienoje iš išvardintų ministerijų pagal jų veiklos sritį	Atliktų mokymų skaičius ministerijų darbuotojams (-oms)	SADM (ŠMSM, AM, SUMIN, EIMIN, KM, VRK, SAM ir NVO)	vienetai	16 (po 2 mokymų ciklus kiekvienai ministerijai)	SADM	SADM
Atnaujinti teisės aktus ir (ar) strateginius dokumentus	Įtraukta EN 17210: 2021 standarto nuoroda į STR	AM	vienetai	1	AM	AM
	Į Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą įtraukta UD sąvoka ir aprašytos UD principų taikymo galimybės nekilnojamojo kultūros paveldo kontekste	KM	vienetai	1	KM	KM
	Į LR švietimo įstatymą I-1489 įtrauktos UD ir (ar) UDM sąvokos bei jų apibrėžimai	ŠMSM	vienetai	1	ŠMSM	ŠMSM
	Į SAM veiksmų planus įtraukti UD principų įgyvendinimo aspektai sveikatos priežiūros įstaigų	SAM	vienetai	1	SAM	SAM

	(fizinės ir informacinės infrastruktūros) prieinamumo didinimo kontekste					
	Į LR turizmo įstatymą VIII-667 įtraukta UD sąvoka bei jos apibrėžimas	EIMIN	vienetai	1	EIMIN	EIMIN
Suorganizuoti mokymus UD tema savivaldybių darbuotojams (-oms) (pvz., kas yra UD ir kaip tinkamai atlikti pastatų vertinimą remiantis UD principais)	Atliktų mokymų skaičius savivaldybių darbuotojams	AM (SADM, ŠMSM, KM, SUMIN, EIMIN, SAM, VRM ir NVO)	vienetai	10 (pagal apskričių skaičių)	AM, SADM, NVO	AM
Nustatyti ir paruošti aktualių duomenų prieinamumo tema rinkimo gaires (pvz., duomenys apie viešųjų erdvių/ pastatų prieinamumą žmonėms su negalia)	Parengtos gairės duomenų rinkimui apie UD	SADM (AM, SUMIN, SAM, KM, ŠMSM, SAM, EIMIN)	vienetai	1	SADM, AM, SUMIN, KM, ŠMSM, SAM, EIMIN	SADM
Įgyvendinti pristatomojus UD mokymus mokyklų administracijų darbuotojams (-oms) bei	Apmokytų mokyklų administracijų darbuotojų ir mokytojų dalis Lietuvos mastu	ŠMSM (SADM, NVO)	procentai	25-30	ŠMSM	ŠMSM

UDM mokymus mokytojoms (-ams)						
2024-2025 m.						
Ruošti ir kelti nepriklausomų UD ekspertų ir eksperčių kompetencijas	Paruoštų nepriklausomų UD ekspertų (-čių) skaičius	SADM (NVO)	vienetai	25	SADM	SADM
Atnaujinti ugdymo programas, įtraukiant UD ir UDM disciplinas	Įtraukta UD disciplina į architektūros, gaminių dizaino, grafinio dizaino, sociologijos, socialinio darbo, psichologijos aukštojo mokslo programas ir UDM disciplina į pedagogikos aukštojo mokslo programą	ŠMSM	vienetai	7	ŠMSM	ŠMSM
Paruošti aplinkos prieinamumo ataskaitą pagal surinktus duomenis	Aplinkos prieinamumo ataskaitos duomenys	SADM, AM, SUMIN, SAM, KM, ŠMSM, EIMIN (ministerijos, savivaldybės, NVO)	vienetai	1	SADM, AM, SUMIN, SAM, KM, ŠMSM, EIMIN, savivaldybės, NVO	SADM
Parengti reguliarios pastatų prieinamumo stebėsenos gaires	Savivaldybių, susipažinusių ir naudojančių gaires, skaičius	SADM, AM, SUMIN (ministerijos, savivaldybės, NVO)	vienetai	60	SADM, AM, SUMIN, ministerijos,	AM

					savivaldybės, NVO	
Paruošti metodiką, kaip nustatyti prioritetus, kuriais vadovaujantis būtų didinamas aplinkos prieinamumas savivaldybėse	Savivaldybių, susipažinusių ir naudojančių metodiką, skaičius	SADM, AM, SUMIN (NVO)	vienetai	60	SADM, AM, SUMIN ir NVO	SADM
Suorganizuoti mokymus kaip efektyviai naudotis www.stasis.lt įrankiu	Atliktų mokymų skaičius	SADM (ministerijos, savivaldybės, NVO)	vienetai	24 (14 ministerijų + 10 apskričių)	SADM	SADM
Įgyvendinti pristatomojus UD mokymus mokyklų administracijų darbuotojams (-oms) bei UDM mokymus mokytojoms (-ams)	Apmokytų mokyklų administracijų darbuotojų ir mokytojų dalis Lietuvos mastu	ŠMSM (SADM, NVO)	procentai	75-70	SADM, ŠMSM	ŠMSM

Pastaba: Šios gairės yra sukurtos projekto „Universalus dizainas: centralizuotos sistemos kūrimas Lietuvoje“ rémuose. Projektas buvo pradétas 2023 m. kovo 6 d. ir baigtas 2023 m. rugséjo 6 d. Daugiau informacijos apie projektą ir jo eigą rasite čia: <https://kurkl.lt/projektai/universalus-dizainas-centralizuotos-sistemos-kurimas-lietuvoje>

Projekto vadovių kontaktai:

Dr. Monika Belhaj: monikabelhaj@gmail.com

Rūta Marija Slavinskaitė: ruta.m.slavinskaite@gmail.com

Projekto savininkė:

Respublikos Prezidento patarėja Vaida Budzevičienė: vaida.budzeviciene@prezidentas.lt

Ekonominės ir socialinės politikos grupė, Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija